

Падзея
4 верасня на Брэстчыне ў Камянцы пройдзе традыцыйны Дзень беларускага пісьменства.
Стар. 4

Пасляслоўе
Беларусь, фестываль, Венесуэла!..
Стар. 16

Кошт у Беларусі 1 000 рублёў.

Газета выходзіць у другі і чацвёрты чацвер месяца.

25 жніўня, 2005

Газета з Беларусі

Голас Радзімы

№ 32-33 (2954 — 2955)

Выдаецца з 1955 года

NEWS FROM BELARUS
page 3

Каітакты і дыялогі
Стар. 5

Беларусы Беласточчыны

Студзіводы — гэта вёска ў некалькіх кіламетрах ад Бельска-Падляскага, што ў Падляскім ваяводстве Рэспублікі Польшча. Этнічныя беларускія землі разам з людзьмі, якія там пражывалі спрадвек, воляю палітычнага кампрамісу аказаліся на тэрыторыі суседняй краіны... Адным з прыкладаў таго, як беларусы захоўваюць там сваю гісторыю і культуру, з'яўляецца дзейнасць Дарафея і Ганны Фіёнікаў з Бельска-Падляскага.

Стар. 8-9

Гасцёўня

Уладзімір ПРАКАПЦОЎ:

"Люблю касцюм, што выйшаў з моды..."

Стар. 14

In memoriam

Яе гушкаў Багдановіч

Яніна Кахановіч была чалавекам-легендай. У двухгадовым узросце яе ў Ракуцёўшчыне пад Маладзечнам гушкаў на каленях Максім Багдановіч. У міжваенныя гады яна дапамагала ў Мінску лячыць хворых у клінічным гарадку. Пасля вайны, аказваючыся ў США, была душой, маральным сумленнем і адначасова актыўнай дзяячай беларускай дыяспары. А яе ўнук Данчык стаў вядомым спеваком. Народзілася Яніна Кахановіч у Мінску 26 лістапада 1909 года. Адышла ж ад нас у Нью-Йорку 16 ліпеня бягучага года.

Да ўвагі чытачоў!

Наступны нумар газеты "Голас Радзімы" выйдзе 8 верасня 2005 года

Гарачая пара

Будзем з хлебам!

Людзі, якія працуюць на зямлі, ведаюць бяспрэчную ісціну — лёгкага хлеба не бывае. Хлеб застаецца нашым клопам, які сёлет пасля праліўных дажджоў і ўрагану павялічыўся ў шмат разоў. Але ліўні прайшлі, усталявалася прыдатнае для ўборкі надвор'е, і камбайны зноў выйшлі ў поле, а механізатары навучыліся не скардзіцца на надвор'е. Уборка ідзе поўным ходам.

У ёй ужо вызначыліся свае лідэры. Мінская вобласць адрапартавала пра першы мільён тон сабранага збожжа. І гэта сапраўдная радасть для моцна пацярпелай ад урагану сталічнай вобласці. Працаўнікоў павіншаваў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка.

У цэлым жа валавы збор збожжа ў краіне на 18 жніўня склаў звыш 4,5 мільёна тон. Збожжа ўбрали з плошчы 1 мільён 435 тысяч гектараў, што складае 68 працэнтаў уборачнай плошчы краіны. Работа ў полі ідзе да двух гадзін ночы. Ва ўборцы задзейнічана 12 тысяч камбайнаў.

Алена СПАСЮК.

Актуальна

Беларусь абурана намерам Літвы ўзвесці ядзерны магільнік на мяжы ля запаведнай зоны

Выступаючы супраць будаўніцтва ядзернага магільніка каля сваёй тэрыторыі, Беларусь абараняе экалагічныя правы сваіх грамадзян

Беларускую грамадскасць ускалыхнула паведамленні з Літвы пра будаўніцтва ядзернага магільніка побач з граніцай нашай краіны ў некалькіх кіламетрах ад Нацыянальнага парку "Браслаўскія азёры". Літва прыняла Праграму вываду з эксплуатацыі першага блока Ігналінскай атамнай электрастанцыі. Гэтая праграма прадугледжвае шэраг праектаў, якія напрума звязаны з уздзяленнем на акаляючае асяроддзе і з'яўляюцца радыяактыўна небяспечнымі. Па задуме літоўскага боку тут павінна з'явіцца часовае сховішча адпрацаванага ядзернага паліва (пачатак эксплуатацыі — 2008 год). Пачнецца будаўніцтва комплексу па апрацоўцы і захоўванні цвёрдых радыяактыўных адходаў (2009 год). А да 2012 года плануецца з'яўленне на гэтай тэрыторыі магільніка для размяшчэння кароткажывучых цвёрдых радыяактыўных адходаў нізкай і сярэдняй актыўнасці.

Першы блок Ігналінскай АЭС быў зачынены напрыканцы мінулага года. Звяртаючы увагу два моманты. Першы — Ігналінская АЭС з'яўляецца небяспечнай для акаляючага асяроддзя. Ужо прызнана, што пры яе будаўніцтве былі выкарыстаны той жа праект, што на Чарнобыльскай АЭС. Георгій ШАРАВАРАЎ, доктар тэхнічных навук, які ўзначальвае лабараторыю ў АН Беларусі і мае вопыт працы на Чарнобыльскай АЭС, падкрэслівае, што менавіта недасканаласць апаратуры была асноўнай праблемай на ЧАЭС, а значыць на Ігналінскай АЭС таксама. Другі момант — закрыццё Ігналінскай АЭС — адна з умоў уступлення Літвы ў Еўрапейскі Саюз. Вышэйназваныя факты і вымусілі нашу суседку пачаць спыняць дзейнасць АЭС, якая вырабляе экспертную электраэнергію і зарабляе такім чынам для Літоўскай Рэспублікі валюту.

Літоўскі бок падрыхтаваў справаздачу па факту закрыцця энергаблока, у якой робіцца выснова, што аб'екты, якія будуць пабудаваныя для захоўвання ядзерных адходаў, з'яўляюцца больш бяспечнымі для акаляючага асяроддзя, чым работа Ігналінскай АЭС на поўную магутнасць. Тут і знаходзіцца прычына непаразумення з беларускім бо-

кам. Васіль ПАДАЛЯКА, першы намеснік міністра прыродных рэсурсаў і аховы акаляючага асяроддзя падкрэсліў, што Беларусь занепакоена магчымасцю з'яўлення ядзернага магільніка ў блізкасці да нашай дзяржаўнай граніцы. Слова "магчымасць" тут невыпадковае, бо літоўскі бок настойвае, быццам дакладна з пэўным месцам яшчэ не вызначыўся. В.Падаляка заўважыў таксама, што ў любым выпадку размова ідзе пра часовае размяшчэнне — да 50 гадоў. Што будзе далей з магільнікам, навуцы невядома. Якія шляхі існуюць сёння для захавання ядзерных адходаў? Георгій Шаравараў заўважыў, што ніхто ў свеце не афішыруе, дзе знаходзіцца іх ядзерны магільнік. Але, кажа Г.Шаравараў, большасць краін імкнецца вывезці іх са сваёй тэрыторыі.

Дарэчы, Расія прапаноувала Літве захаванне адходаў на сваёй тэрыторыі. Але гэта, як вядома, каштуе вялікіх грошай. Праблема рэакцыі беларускага боку ўскладняецца тым, што не існуе норм міжнароднага права, якія б далі нам магчымасць не дапусціць будаўніцтва па-

Спорт

Фініш на пяцёрку!

У Хельсінкі завяршыўся X чэмпіят планеты па лёгкай атлетыцы. Пяць медалёў і пяць агульнакаманднае месца сярод 209 краін свету прывезлі з чэмпіянату беларускія спартсмены.

Было заваявана два "золата", два "серабра" і адна "бронза". Зборная Беларусі ўвайшла ў пяцёрку нацыянальных, пакінуўшы за сабой прызнаных аўтарытэтаў — Францыю, Вялікабрытанію, Ямайку, Германію... Перамогі ў Хельсінкі — заяўка на медалі ў алімпійскім Пекіне.

Працягам поспеху беларускіх кідальнікаў молата стала "золата" Надзеі Астапчук у штурханні ядра. Пасля адносна няўдалага выступлення на Алімпійскіх гульнях у Афінах, дзе беларуска была толькі чацвёртай, сёлет яна ўвесь сезон з'яўлялася сусветным лідэрам. Заключны медальны акорд для зборнай Беларусі зрабілі жанчыны ў эстафеце 4x100 метраў. У жорсткай канкурэнтнай барацьбе квартэт у складзе Юліі Несцяраўскай, Наталлі Салазуб, Алены Неўмяржыцкай і Аксаны Драгун адстаў 3-е месца і з вынікам 42.56 секунды ўстанавіў нацыянальны рэкорд.

Наступны чэмпіят свету па лёгкай атлетыцы пройдзе ў японскім горадзе Осака летам 2007 года.
Яна ГОМАН.

Стыхія

Ураган

У ноч з 9 на 10 жніўня Беларусь перажыла моцны ўраган. Ягоны эпіцэнтр сфарміраваўся над Мінскім узвышшам.

Паўднёвы цыклон панавалі некалькі дзён, выпала больш месячнай нормы ападкаў. Сіноптыкі сцвярджаюць, што такога за мінулыя 100 гадоў на Беларусі не было. Мінск і Мінскі раён пацярпелі ад шквалістага ветру і дажджу больш за іншыя раёны. Увесь дзень 9 жніўня Белгідраметцэнтр рассылаў штармавыя папярэджанні, дзякуючы якім былі прынятыя пэўныя захады. Спецыялісты кажуць, што ў адваротным выпадку ахвяра (загінулі два чалавекі) і разбурэнняў было б значна больш. Толькі ў Мінску больш за 9 000 выпадкаў падзення дрэў на вуліцах, дарогах, у дварах.

Заканчэнне на 16-й стар.

ААЭ	Беларусь	Германія	Іран	Кітай	Малдова	Расія	Туркменістан	Чэхія
Аргенціна	Бельгія	Данія	Італія	Куба	Мексіка	Румынія	Турцыя	Швейцарыя
Арменія	Бразілія	Егіпет	Казахстан	Кыргызстан	Нарвегія	Сербія	Узбекістан	Швецыя
Аўстралія	Венгрыя	ЗША	Канада	Латвія	Нідэрланды	Сірыя	Украіна	Эстонія
Аўстрыя	В'етнам	Ізраіль	Карэя	Лівія	ПАР	Славакія	Уругвай	Японія
Балгарыя	Вялікабрытанія	Індыя	(Паўднёвая)	Літва	Польшча	Славенія	Францыя	

"Голас Радзімы" ў 52 краінах

Афіцыйна

Оке Петэрсон — новы кіраўнік АБСЕ ў Мінску

У сувязі з заканчэннем 31 ліпеня дзеяння мандата кіраўніка Офіса АБСЕ ў Мінску Эберхарда Хайкена і пасля правядзення неабходных кансультацый дзёжы старшыня АБСЕ, міністр замежных спраў Славенці Дзімітрый Рупель, па згодзе з урадам Беларусі афіцыйна прызначыў новым кіраўніком Офіса АБСЕ ў Мінску прадстаўніка Швецыі пасла Оке Петэрсона.

Оке Петэрсон з'яўляецца кар'ерным дыпламатам. Непасрэдна да прызначэння на пасаду кіраўніка Офіса АБСЕ ў Мінску ён працаваў дырэктарам дэпартаменту МЗС Швецыі па пытаннях палітыкі ў адносінах да бежанцаў і мігрантаў.

Офіс АБСЕ ў Мінску (ОАМ) быў адкрыты 1 студзеня 2003 года ў адпаведнасці з рашэннем Пастаяннага савета. Асноўнай задачай офіса з'яўляецца аказанне садазейнічання ўраду Беларусі па напрамках, якія былі ўзгоднены

паміж краінай і АБСЕ. У прыватнасці, у далейшым інстытутыянальным будаўніцтве, развіцці грамадскай супольнасці, у сферы эканомікі і аховы навакольнага асяроддзя. Офісу таксама даецца магчымасць ажыццяўляць маніторынг і рабіць справаздачы аб выкананні ўскладзеных на яго задач.

У адпаведнасці з рашэннем Пастаяннага савета АБСЕ тэрмін дзеяння мандата ОАМ быў працягнуты да 31 снежня 2005 года.

Па матэрыялах МЗС.

Кніга года

"Памяць Беларусі"

У маі 2005 года, напярэдадні святкавання 60-годдзя Перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя" выйшла кніга "Памяць Беларусі" — завяршальная ў серыі гісторыка-дакументальных хронік "Памяць", выданне якіх доўжылася з 1985 года.

Першая кніга "Памяць. Шумілінскі раён" была выдадзена ў выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя". Хронікі "Памяць", якія невыпадкова называюць рэгіянальнымі энцыклапедыямі, утрымліваюць навуковую інфармацыю па кожным раённым цэнтры, кожным раёне, кожным буйным горадзе Беларусі. На пачатак 2005 года выдадзена 146 тамоў хронік, над якімі працавалі ўсе буйныя выдавецтвы краіны.

Асноўны раздзел хронік "Памяць" друкуецца пад рубрыкай "Ішла вайна народная". Ён займае больш за 50 працэнтаў у аб'ёме кожнай кнігі і адлюстроўвае падзеі Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі кожнага раёна, кожнага горада: пачатак вайны і акупацыйны рэжым, падпольны і партызанскі рух, вызваленне ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У хроніках "Памяць" змешчаны таксама зробленыя на падставе звестак Цэнтральнага ваеннага архіва ў Падольску, Нацыянальнага архіва Беларусі, абласных архіваў, звестак з ваенкаматаў спісы воінаў-землякоў, якія загінулі ці прапалі без вестак на франтах вайны, спісы партызан, падпольшчыкаў, мірных жыхароў, знішчаных акупантамі, воінаў Чырвонай Арміі, якія загінулі пры абароне і вызваленні раёна, пахаваны на яго тэрыторыі.

Кніга "Памяць Беларусі" з'яўляецца завяршальным 147-м томам серыі. Гэта фактычна вынік вялікай працы, квінтэсэнцыя ўсіх папярэдніх кніг "Памяці".

Пачынаецца выданне з уступнага нарыса, прысвечанага гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў Беларусі. Жыхар кожнага населенага пункта нашай краіны знойдзе тут інфармацыю пра гісторыю свайго раёна, свайго горада ў гады вайны. У спіслай, абагульняючай форме даюцца звесткі пра акупацыю раёна нямецка-фашысцкімі захопнікамі і яго вызваленне Чырвонай Арміяй, пра падпольны і партызанскі рух, называюцца партызанскія атрады і брыгады, якія тут дзейнічалі, падпо-

льныя партыйныя і камсамольскія органы і іх кіраўнікі, прыводзяцца факты генацыду на акупіраванай тэрыторыі, асвятляюцца найбольш яркія эпізоды гераічнай барацьбы супраць акупантаў, пералічваюцца прозвішчы Герояў Савецкага Саюза, якія вызначыліся пры вызваленні раёна. А таксама ўказваюцца прозвішчы землякоў — Герояў Савецкага Саюза і поўных кавалераў ордэна Славы.

Асаблівае месца кнігі "Памяць Беларусі" з'яўляецца тое, што тут упершыню па кожным раёне Беларусі праведзены падлікі і публікуюцца лічбы колькасці воінаў Чырвонай Арміі і партызан, якія загінулі і пахаваны на тэрыторыі раёна; колькасць падпольшчыкаў, якія загінулі, мірных жыхароў — ахвяр фашысцкага тэрору. Даецца таксама інфармацыя, калі і ў якім выдавецтве выдадзена гэтая іншая кніга серыі "Памяць".

Кніга зроблена на добрым паліграфічным узроўні, яна багата ілюстравана. Змешчаны ў ёй каля чатырох тысяч ілюстрацый — гэта дакументальныя здымкі часоў вайны, здымкі помнікаў і мемарыялаў, партрэты герояў ваеннага ліхалецця, каляровыя карты.

Аўтарамі кнігі з'яўляюцца даследчыкі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, навукоўцы, стваральнікі навукова-дакументальных хронік "Памяць".

Важкі том, які ўтрымлівае 592 старонкі тэкставых і ілюстрацыйных матэрыялаў, з'яўляецца яскравым сведчаннем таго, як жыў і змагаўся ў цяжкія дні вайны кожны вялікі і малы горад, кожная вёска, доказам таго, што дзесяткі тысяч жыхароў Беларусі ахвяравалі жыццём у імя Перамогі, не скарыліся ворагу.

Выход кнігі "Памяць Беларусі" — гэта даніна ўдзячнасці тым, хто здабыў для нас Перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне.

Ларыса ЯЗЫКОВІЧ, кандыдат гістарычных навук, загадчык рэдакцыі выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя".

Наша марка

Актуальна

Беларусь абурана...

Пачатак на 1-й стар.

тэнцыяльна небяспечнага аб'екта каля нашай граніцы. Тым не менш Літва абавязана прадставіць Беларусі ўсю практычную дакументацыю для ацэнкі аб'екта на падставе пагадненняў паміж краінамі ў галіне аховы акаляючага асяроддзя і падпісанай гэтай краінай Аб'яднанай Канвенцыі па бяспецы абыходжання з адпрацаваным палівам і з радыяактыўнымі адходамі. Патрабаванні Беларусі — гэта не толькі наша жаданне, але, зыходзячы з пагаднення, і абавязак. У цяперашні час такое немагчыма, сцвярджае В.Падалаяка, бо практычныя работы не скончыліся, і беларускі бок не мае дакладнай інфармацыі. У маі адбылася сустрэча паміж беларускімі і літоўскімі спецыялістамі, цяпер працягваюцца кантакты на неафіцыйным узроўні. Але афіцыйнага адказу няма.

У Беларусі асаблівае стаўленне да атамных электрастанцый, да іх прадуктаў і адходаў. Усё ж такі няма такой краіны ў свеце, чвэрць тэрыторыі якой была забруджана радыяактыўнымі адходамі. У наступным годзе споўніцца ўжо 20 гадоў, як адбылася аварыя на ЧАЭС. Але наўрад ці ёсць у нашай краіне чалавек, які скажа, што гэта было даўно і час забыць. Браслаўшчына — найчысцейшы раён у Беларусі, азёрны край, які цяпер актыўна развіваецца ў якасці турыстычнага цэнтру. Туды ўкладзены дзяржаўныя сродкі. Існуе рэальная небяспека, што экалагічная вартасць рэгіёна знізіцца.

Спецыялісты кажуць, што вельмі важна не дапусціць задуманую будоўню каля нашых граніц. І размову з Літвой неабходна весці з дапамогай Еўрасаюза. Справа ў тым, што Літва, акрамя іншага, павінна дакументальна зафіксаваць пытанне кампенсацый пацярпелым ад магчымых няштатных сітуацый на магілінку. А сама дзяржава ніколі не здолее іх выплаціць, кажа Г.Шаравароў. Таму і павінен Еўрасаюз ацаніць тое, што адбываецца і будзе адбывацца ў Літве. А адбыцца, кажа спецыяліст, можа што заўгодна: "Пакуль існуюць атамныя ЭС, будучы здаранца надзвычайна сітуацыя на іх. За нешматгадовую гісторыю іх было ўжо 25".

Адзінае выйсце сёння — прыцягненне ўвагі грамадскасці, беларускай і сусветнай, да гэтай праблемы. Беларусь і далей будзе катэгарычна настойваць, каб Літва інфармавала пра ўсе магчымыя дзеянні па праектаванні ядзернага магілініка. Літва, як і Беларусь, падпісала Орхускую канвенцыю, якая ўтрымлівае тры асноўныя блокі. Гэта доступ грамадскасці да экалагічнай інфармацыі, да працы прыняцця экалагічна значных рашэнняў, да правасуддзя для абароны сваіх парушаных экалагічных правоў.

Свае правы трэба абараняць. У Браслаўскім раёне, да прыкладу, ужо збіраюць подпісы супраць будаўніцтва ядзернага магілініка.

Алена СПАСЮК.

Дыпкур'ер

"Паднябесная" песня

гучала ў гонар Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла КНР у Беларусі спадара Юй Чжэньцы ў сталічным ДOME дружбы.

Адкрыццё дзён Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Беларусі адбылося 11 жніўня ў сталічным ДOME дружбы. Мерапрыемства было прысвечана 60-годдзю вызвалення Кітая ад японскага фашызму і 56-ай гадавіне стварэння КНР. "Традыцыйнае сяброўства беларускага і кітайскага народаў — залог непарушнасці супрацоўніцтва Беларусі і КНР", — такую характарыстыку адносіць паміж дзвюма краінамі даў намеснік міністра замежных спраў Беларусі Аляксандр Герасіменка. Ён адзначыў, што нашы народы ў поўнай меры зведалі рэпрэсіі і генацыд, але не схілілі галавы і заваявалі свабоду і незалежнасць.

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол КНР у Беларусі спадар Юй Чжэньцы сказаў, што і па асноўных пытаннях на міжнароднай арэне пазіцыі дзвюх краін супадаюць.

Дыпламатычная місія Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла КНР у Беларусі спадара Юй Чжэньцы паспяхова завяршаецца, і гэтая сустрэча ў ДOME дружбы стала адным з развітальных мерапрыемстваў з яго ўдзелам. Кітайскі дыпламат падкрэсліў, што яго народ не забудзе ўклад савецкага народа, у тым ліку беларусаў, у барацьбу супраць японскіх авіяваў. Юй Чжэньцы лічыць, што перамога кітайскага народа над японскім фашызмам — важная частка Другой сусветнай вайны. За 56 год існавання КНР заняла вядучыя пазіцыі ў свеце па многіх напрамках. КНР — пастаянны сябар Савета Бяспекі ААН.

Дарэчы, адзначым, што са ста беларускіх ветэранаў, якія прымалі ўдзел у той вызваленчай вайне, зараз у Мінску пражывае каля трыццаці чалавек. Група з ліку ўдзельнікаў бітваў была запрошана сёлета ў Кітай на святкаванні 60-х угодкаў вызвалення краіны ад японскага фашызму і 56-ай гадаві-

Беларускі металакорт на сусветным рынку

Адзін з відаў прадукцыі Беларускага металакорта — металакорт, які выкарыстоўваецца пры вырабе аўтамабільных шын, — сёння запатрабаваны на сусветным рынку, яго доля складае больш за 15 працэнтаў спажывання.

Жлобінскія металаргі імкнуцца да вясці гэты паказчык да 20 працэнтаў, той факт, што беларускі металакорт выкарыстоўваецца нават для вырабы гоначных аўтамабіляў, дае падставу меркаваць, што гэта мэта дасягальная.

А пакуль кожны шосты аўтамабіль у свеце "абуты" ў шыны з выкарыстаннем беларускага металакорта!

НА ЗДЫМКУ: бульвар Металургаў у Жлобіне

ны стварэння КНР.

А ў Мінску ў гонар кітайскага дыпламата і народа, які ён прадстаўляе, прагучала песня "Паднябесная". Некалькі год таму яе ўпершыню выканалі ў ДOME дружбы, і яна адразу стала сімвалам беларуска-кітайскага сяброўства. Зараз песню спявалі ўсе ўдзельнікі вечара. І не істотна, што прысутныя ў зале спявалі яе па-кітайску, беларуску і руску, галоўнае, людзі разумеюць аднаго. Гэта адзінства, ёсць самы важкі доказ сяброўства ўзаемнай павагі народаў.

У заключнай частцы вечара кітайскі пасол адзначыў, што Беларусь і беларускі народ назаўсёды застаюцца ў яго сэрцы. А сваім беларускім сябрам ён пакінуў на памяць невялікі падарунак — фотаальбом "Лібіма Беларусь і іншыя краіны ў фокусе". У выдадзенай пры садзейнічання Міністэрства інфармацыі Беларусі кнізе прадстаўлены разнастайныя пейзажы, гістарычныя і культурныя падзеі Беларусі, ды яшчэ дваццаць год радоў свету. Адметнасць гэтых здымкаў у тым, што яны паказваюць гэтыя месцы так, як іх убачыў грамадзянін Кітая, прафесійны дыпламат, — з любоўю, але без упрыгожвання, зазначана ў анатацыі да альбома.

Напрыканцы хочацца дадаць, што згодна ўказа кіраўніка нашай дзяржавы ад 15 жніўня, за вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванне і развіццё эканамічных, навукова-тэхнічных і культурных сувязей паміж Беларуссю і Кітаем, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол КНР у Беларусі спадар Юй Чжэньцы быў унагароджаны ордэнам Дружбы народаў.

Юлія ВАНІНА, НА ЗДЫМКУ: у Юй ЧЖЭНЬЦЫ (у цэнтры) у Беларусі застаецца шмат сяброў. Фота аўтара

Officially**Belarus Accessed to the Kyoto Protocol**

On August 13 President of the Republic of Belarus Alexander Lukashenko signed into action Decree No 370 "On the Accession of the Republic of Belarus to the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change."

The accession of Belarus to the Kyoto Protocol reaffirms the desire of Belarus to continue the international cooperation to ensure environmental protection.

The accession will also bring economic and environmental benefits to Belarus.

Belarus will be able to launch a large-scale sale of greenhouse gas quotas within the framework of the Kyoto Protocol in 2008.

In line with the Kyoto Protocol the first budget period is scheduled for 2008-2012. Within this period Belarus will have an opportunity to sell about 40 million tons of greenhouse gases a year. Given the minimal price of 1 ton of greenhouse gases in CO₂ equivalent equals USD 3.5, Belarus will make a yearly profit of about USD 200 million.

The Kyoto Protocol will come into effect in Belarus 90 days after the president signing. After the document comes into force the country will be able to partake in joint implementation projects that would help attract necessary funds to introduce new technology and to modernize the productions in the effort to reduce greenhouse gas emissions.

Kyoto Protocol to the UN Framework Convention on Climate Change was adopted in Japan at the 3rd session of the parties to the UN Framework Convention on Climate Change. The Kyoto Protocol is a legally binding agreement under which industrialized countries will reduce their collective emissions of greenhouse gases by at least 5 per cent compared to the year 1990. Each country is assigned an individual emissions target. An "emissions trading" regime is seen to stimulate the countries cut their emissions.

Climate**Storm ran over Belarus**

On August 9 the cyclone formed over the Minsk hills stormed over Belarus from Pripyat to the north-west regions of the country. The cyclone center 200-300 km wide got right over the Belarusian capital.

Wind forces reached 28 meters per second, causing a two-hour power outage and bringing 15 trains to a standstill. In Minsk, Brest, Mogilyov, and Gomel regions the storm caused damage to 2,917 residences.

On August 10 president of Belarus Alexander Lukashenko set forth the task to eliminate the consequences of the storm during 24 hours.

The next day prime minister Sergei Sidorskiy reported that the electrical energy supply to the residential areas had been restored. The failures in the water supply system had been removed. Over 600 crews were bringing order to the parks and buildings in Minsk.

Natural calamity did not cause emergency situation in the republic. The country continues harvesting according to the normal pattern.

Ambassador Oke Peterson appointed new head of OSCE Office in Minsk

In view of expiry of Eberhard Heyken's mandate of the chief of the OSCE Office in Minsk and having conducted necessary consultations OSCE Chairman-in-Office, foreign minister of Slovenia Dimitrij Rupel has officially appointed Swedish ambassador Oke Peterson new head of the OSCE Office in Minsk with the consent of the government of Belarus.

Mr. Oke Peterson is a career diplomat. Before being appointed head of the OSCE Office in Minsk he served as director of the refugee and migration policy department of the foreign ministry of Sweden.

The OSCE Office in Minsk was opened on January 1, 2003 in line with decision of the OSCE Permanent Council. The main goal of the office is to assist the government of Belarus in the

areas coordinated between the OSCE and Belarus, in particular, in further constitutional construction, developing relations with civil society and promoting economic and environmental activities. The office monitors and reports accurately on this process.

In accordance with decision the mandate of the OSCE Office in Minsk was extended till December 31, 2005.

Ecology**Lithuania's radioactive waste repository — to be or not to be?**

Belarusian people are concerned about the intention of Lithuania to build a repository for 18 thousand cassettes with spent nuclear fuel and other radioactive waste close to the Belarusian border.

According to Oleg Belyi, director of the Belarusian research center Ecology of the Ministry of natural resources and environmental protection, the intention of Lithuania to build the radioactive waste repository close to the borders with Belarus and Latvia can not be considered as a good neighbor move.

He thinks that the construction of the repository bears threat to, first of all, the Braslav region, in particular National Park Braslav Lakes - the place unique not for this country but for the whole Europe. It is a crime

to build this dangerous facility 2-3 kilometers away from a place like this.

In his words, there is no guarantee that the radioactive waste from the whole Europe not only from Ignalina nuclear plant will be damped there.

'By its unreasoned actions Lithuania may cause a colossal ecological damage to many generations of the Belarusians, Lithuanians and Letts, as no one can guarantee that an unforeseen event does not happen within 300 years of its exploitation,' the specialist added.

Export**"Belaruskaliy" and "Uralkaliy" set up joint venture to export potash fertilizers**

Alexander Lukashenko: joining efforts of Belarusian and Russian producers of potash fertilizers to allow reaching 45 per cent of world sales

Republican unitary enterprise production association Belaruskaliy and JSC Uralkaliy have agreed upon setting up a joint venture to export potash fertilizers as JSC Uralkaliy becomes a shareholder of JSC Belarusian Potash Company. The joint company will start deliveries of potash fertilizers to the global market on January 1, 2006. The decision about it was made on August 10 at the presidential meeting which focused on the issues of optimization of deliveries of potash fertilizers to the global market.

Joining efforts of the Belarusian and Russian producers of potash fertilizers will ensure more than 45 per cent of world sales, president of Belarus Alexander Lukashenko declared.

In his words, a joint Belarusian-Russian trading body will overtake leading US and Canadian companies. "That would help keep decent prices for potash fertilizers in the interests of the Union State and ensure stability of the world market of potassium chloride", the president stressed.

Sport**In world five**

X World championship in athletics in Finland finished. The Belarusian team ranked fifth in the overall scoreboard. Our sportsmen won two gold, two silver and one bronze medals

Defending champion in hammer throwing Ivan Tikhon retained his title with a championship record throw of 83.89m. The silver medal was given to the champion's countryman - the youngest participant of the world championship Vadim Devyatovskiy.

Margarita Turova won silver medal in women's 20 km race walk with a national record of 1 hour 27 minute and 5 second.

Nadezhda Ostapchuk, the European champion

and the four-place winner at the Olympic Games in Athens, become a world leader in shot put this season. She won the worlds shot put gold for the first time in her career.

Encouraged by the success of the compatriots the Belarusian ladies won their ever first bronze medals in the 4x100 relay race. The team of Olympic champion Yulia Nesterenko, Natalia Sologub, Elena Nevmerzhitkaya and Oksana Dragun set a national record of Belarus - 42,56 seconds.

Finances**International reserve assets of Belarus boost**

The international reserve assets of Belarus calculated in line with a IMF method soared by 59 per cent to USD 1,224,5 million over January-July 2005. In July the growth was 8.4 per cent, reports the information department of the National Bank of Belarus.

Assets in foreign currency and monetary gold (USD 111,2 million or 90.8 per cent and USD 111,4 million or 9 per cent respectively) take the biggest share in the pattern of international reserves of Belarus. The reserves in foreign currency spiraled by 61 per cent in January-July 2005, monetary gold - by 40.3 per cent.

According to the IMF the international reserves of

Belarus are high liquidity foreign assets which comprise monetary gold, special entitlement to take IMF loans, reserve position of the republic in the IMF and foreign currency reserves. The reserves can be promptly used to carry out interventions on the currency markets to stabilize the national currency rate, finance imports of goods and services, settle and service the state foreign debt and other purposes.

International Recognition**Polina Smolova won Grand Prix of international contest of young pop singers "Vitebsk-2005"**

Venezuelans sing together with Polina SMOLOVA.

Polina Smolova of Belarus was awarded the Grand Prix of the international contest of young pop singers "Vitebsk-2005" held within the framework of the 14th international festival of arts Slavic Bazaar in Vitebsk.

This year, 21 contestants fought for the Grand-Prix over two weeks and two showed rounds. For two days, the jury showed preference to four leaders - Polina Smolova and Gyunesh (Belarus), Marjan Stojanovski (Macedonia) and Shay (Israel). The decision was extremely difficult as all the entrants were of such a high standard. Both Polina and Gyunesh gave outstanding vocal performances and delighted Belarusian audience. For three years in a

row now, the Vitebsk Grand-Prix has been won by Belarusian entrants; Maxim Sapstkov in 2003 and Piotr Yelfimov last year.

Polina's prize was the second award won by the Belarusian singers in Vitebsk this year. Ksenia Sitnik got the Grand Prix of the international children's song contest as well.

Later on August 8 Polina Smolova and Dmitriy Kacharovskiy presented the song "Belarus, Festival, Venezuela" at 16th world festival of students and youth in Karakas, Venezuela. The song was a great success among the young people gathered at the festival and became a kind of a music calling card of the Belarusian delegation at the festival.

Старонку падрыхтавала Настасся ГВОЗДЗЕВА.

Анатоль Клышка

БУКВАР

А між тым няўрымслівы вынаходнік гэтай цудоўнай кнігі, добры чараўнік і маг роднага слова, нястомны баюн жыве і працуе побач з намі. І сёння ён шчыруе над новымі рэдакцыямі сваіх кніг: доўгажыхарак, над крытычнымі, літаратуразнаўчымі артыкуламі, над перакладамі з розных моў.

Звычайна ў нас на слыху імёны выдатных літаратараў, "маленства якіх апалена вайною": Рыго-

З "Буквара" пачынаецца шлях

Адгортваючы вокладку прыгожага "Буквара" — найгалоўнейшай кнігі ў жыцці чалавека, маленькія беларусы не задумваюцца: "А хто ж яго аўтар?", "Хто добразычліва, клапатліва, ласкава ўводзіць іх у агромністы, светлы храм ведаў?" Нават з вуснаў дарослых людзей неаднойчы даводзілася чуць, што сучасны "Буквар" стварылі... легендарныя Кірыла і Мяфодзіі або Скарына.

ра Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Васіля Зуёнка і яшчэ цэлага шэрага самабытных творцаў. Аднак, трэба прыгадаць, што і Анатоль Клышка з'яўляецца паўнапраўным прадстаўніком гэтага надзвычай таленавітага пакалення беларускіх пісьменнікаў. Проста ў сілу спецыфікі сваёй творчасці ён нібы застаецца далей ад промняў за-служанай пашаны, удзячнасці і славы.

А ўсё зробленае гэтым апантаным рупліўцам, высока інтэлігентным, энцыклапедычна падрыхтаваным дзеячам айчынай навукі і культуры сапраўды цяжка пераацаніць...

Анатоль Клышка нарадзіўся ў 1935 годзе ў вёсцы Данейкі Баранавіцкага раёна ў сялянскай сям'і. Скончыў Навагрудскае педагогіч-

нае вучылішча, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я.Купалы Акадэміі навук. Плённа працаваў ён у газеце "Літаратура і мастацтва", на кінастудыі "Беларусь-фільм", загадчыкам лабараторыі навучання грамадзі і загадчыкам аддзела метадыкі літаратуры Інстытута педагогікі, у рэдакцыі часопіса "Польмя". Усюды пакінуў добры след, калегі ўдзячна згадваюць яго мудрыя парады, спагадлівасць і шчырасць.

На працягу 55 (!) гадоў Анатоль Клышка пастаянна выступае ў друку як таленавіты, са сваім арыгінальным, яркім стылем, даследчык праблем развіцця беларускай паэзіі (творчасць М. Багдановіча, В. Таўлая, П. Панчанкі, М. Танка, А. Вялюгіна, Р. Барадуліна), вершазнаўства, як дзіцячы пісьменнік (кнігі "У лясках Белавежы", "Самая лепшая хатка", "Вя-

рэнка загадак", "Француск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга" і іншыя) і, канешне ж, як аўтар "Буквара", "Пропісаў да буквара", "Пропісаў для I класа", шматлікіх чытанак, зборнікаў, дапаможнікаў. Улічваючы бяспрыкладную колькасць перавыданняў, якія вытрымалі на працягу дзесяцігоддзяў гэтыя унікальныя кнігі, іх аўтар даўно павінен трапіць у кнігу рэкордаў Гінеса.

Асаблівае, сапраўды высакароднае і клапатлівае стаўленне ў Анатоля Канстанцінавіча да беларускай школы. Мне даводзілася бачыць і чуць, як бліскуча вядзе ён свае ўрокі ў дзіцячай аўдыторыі, як неспрэдна, жыва, улёбёна рэагуюць вучні на мудрыя словы, шчодрыя досціпы вопытнага, умелага педагога. І заўсёды думалася: "Вось каб усе нашыя настаўнікі былі такімі!"

У час сумеснай працы ў рэдакцыі часопіса "Польмя" мы часта

гаманілі з Анатолем Канстанцінавічам пра самыя балючыя, складаныя праблемы беларускага жыцця. І кожны раз пасля гэтых разоў-разваг святлела на душы, яна ўзбагачалася ратавальным запасам аптымізму і надзеі...

Шаноўны, дарагі Анатоль Канстанцінавіч! Жадаючы вам добрага здароўя і новых творчых удач, я зараз уявіў агромністую грамаду суайчыннікаў, якія вучыліся па Клышкавых букварах, якія нясуць праз жыццё цяпло вашай шчодрай душы. Не ўсе яны павіншуюць вас лістом або тэлефонным званком, але не ў гэтым соль. Напісанае, створанае застаецца людзям і так ці інакш адгукнецца добром. Думаю, што вы самі, аглядаючы позіркам сваю ўраджайную творчую дзялянку, як заўсёды мудра, ледзь прыкметна ўсміхнецца: "Трэба рабіць..."

Сяргей ЗАКОННИКАЎ.

Гальяш Капіевіч

Асветнік, кнігадрукар, стваральнік нашага сучаснага шрыфту

Імя выбітнага асветніка Гальяша Капіевіча на яго радзіме прыгадваецца не вельмі часта. А між тым, менавіта ён на пачатку XVIII стагоддзя рэфармаваў царкоўна-славянскі алфавіт, якім дагэтуль пісаліся ў Беларусі ўсе кнігі, змяніўшы яго на так званы беларускі скоратіс, набліжаны па форме да лацінскага алфавіта. А цяпер гэты алфавіт ужываецца не толькі беларусамі, але і рускімі, украінцамі, балгарамі, сербамі.

Гальяш Капіевіч уваходзіць у славу кагорту ўрадженцаў беларускай зямлі, якія шматграннай дзейнасцю ўтваралі свае імёны ў сусветную гісторыю, навуку і культуру. Як і многія выхадцы з Беларусі, у той час ён шмат працаваў у суседняй Расіі, стаў адным з самых блізкіх і верных спадзівніцаў Пятра I. Але працуючы на ніве рускай адукацыі, пісьменства і навукі, ён тым самым сцяврджаў і годнасць сваёй Бацькаўшчыны, бо толькі асяроддзе з высокім узроўнем адукацыйнай і духоўнай магло нарадзіць і выхаваць такую высокаінтэлектуальную асобу з энцыклапедычнымі ведамі, якой быў Гальяш Капіевіч.

Нарадзіўся Г.Капіевіч у сям'і дробнага шляхціца ў сярэдзіне XVII стагоддзя (каля 1651 года). Дакладнае месца яго нараджэння невядома. Па адных звестках, Капіевіч нарадзіўся поблізу сучаснага Брэста, па іншых — у Мсціславе. Некаторыя навукоўцы месцам яго нараджэння называюць Міншчыну. Аднак бяспрэчна адно: яго нарадзіла беларуская зямля, тут ён атрымаў адукацыю і менавіта тут сфарміраваліся яго навукова-гуманістычныя погляды.

Дзяцінства Капіевіча прыпала на вельмі неспакойныя і цяжкія часы. У 1654 годзе пачалася вайна

Расіі з Рэччу Паспалітай, якая доўжылася да 1667 года. Відаць, падзеі гэтай вайны былі прычынай таго, што дзевяцігадовым хлопчыкам Капіевіч апынуўся спачатку ў Цвярскім краі, а затым у Маскве. Магчыма, тэя гады, якія малады беларускі шляхціц правёў у Расіі, дзе стаў сведкам жыцця старасвецкай Масквы, аказаліся вызначальнымі для ўспрыняцця і прыняцця тых пераменаў, якія распачаў крыху пазней Пётр I. Толькі праз шэсць гадоў Гальяш Капіевіч з пасольствам мсціслаўскага ваяводы Цеханавецкага змог вярнуцца на радзіму.

Невядома, ці атрымаў Капіевіч паслядоўную адукацыю, знаходзячыся ў Маскве, аднак можна з упэўненасцю сказаць, што менавіта вучоба ў Слуцкай кальвінісцкай школе дазволіла юнаку атрымаць ґрунтоўныя веды еўрапейскага ўзроўня па многіх дысцыплінах, вывучыць некалькі замежных моў. Менавіта тут, трэба меркаваць, сфарміраваўся і светапогляд беларускага педагога і энцыклапедыста.

Трэба адзначыць, што на тэрыторыі тагачаснай Беларусі існавала шырокая сетка навучальных устаноў рэфармацыйна-гуманістычнай арыентацыі, дзе маглі атрымаваць адукацыю еўрапейскага ўзроўня прадстаўнікі розных саслоўяў. Неадарма менавіта ў гэты перыяд Беларусь дала свету цэлую плеяду выдатных дзяржаўных і грамадскіх дзеячаў, якія атрымалі вядомасць і прызнанне не толькі ў родным краі, але і далёка за яго межамі. Многія з іх, як Гальяш Капіевіч, жылі і працавалі ў іншых краінах, аддаючы ім свае

веды і талент. Аб выдатных здольнасцях Г.Капіевіча ў Слуцкай школе сведчыць той факт, што яшчэ вучнем ён у 1674 годзе атрымаў пасаду лектара (настаўніка малодшых класаў) гэтай жа школы.

Абставіны лёсу вымусілі Капіевіча зноў пакінуць радзіму. На гэты раз ён апынуўся ўжо ў Амстэрдаме, у Галандыі.

Яго вялікасць выпадак каторы раз вызначыў далейшы лёс маладога беларуса. Трэба было здарыцца так, што ў 1697 годзе Капіевіч служыў кандыдатам-пастарам Амстэрдамскага сабора. Трэба было здарыцца так, што ў 1697 годзе ў Амстэрдам прыбыло вялікае рускае пасольства на чале з маладым Пятром I. Трэба было здарыцца так, што малады рускі цар заўважыў святара Амстэрдамскага сабора, які ведаў рускую мову, а пры больш блізім знаёмстве выявіў ґрунтоўныя веды па шырокім спектры навук. У выніку Пётр I запрашае Гальяша Капіевіча настаўнікам замежных моў для сябе і іншых членаў пасольства. Апроч таго, Капіевіч паралельна знаёміць сваіх вучняў з асновамі іншых навук.

Відавочна, здольны беларус зрабіў на цара Пятра добрае ўражанне, бо, пакідаючы Амстэрдам, апошні фактычна залічыў Капіевіча да сябе на службу. Пётр I даручыў Г.Капіевічу навучанне рускіх дваран, што прыязджалі на Захад. Аднак самае галоўнае заключалася ў тым, што Капіевіч атрымаў даручэнне падрыхтаваць шэраг кніг для арганізацыі сістэматычнай адукацыі ў самой Расіі. Фактычна з гэтага часу пачынаецца разнастайная напружаная

асветніцкая праца Г.Капіевіча па стварэнні факталагічнай навуковай базы на рускай мове для набывання ведаў у самых розных галінах навукі і тэхнікі.

Усяго толькі за восем гадоў — з 1698 па 1706 год — Гальяш Капіевіч склаў, пераклаў і выдаў каля двух дзесяткаў кніг, якія сталі фактычна першымі сучаснымі падручнікамі на рускай мове па гісторыі, арыфметыцы, вайскавай і марской справах, па разнастайных прыродазнаўчых і тэхнічных галінах ведаў. Паколькі гэта былі ў асноўным пераклады з існуючых на той час у Еўропе навучальных дапаможнікаў, яны адлюстравалі ўзровень тагачаснай навуковай думкі і садзейнічалі павышэнню ўзроўня адукацыі ў Расіі. Толькі пералік некаторых выданняў Г.Капіевіча дае ўяўленне аб шырыні навуковага кругагляду і маштабах дзейнасці асветніка: "Краткое и полезное руководство во арифметику", "Введение краткое во всякую историю...", "Уготовление и толкование ясное поверстания кругов небесных", "Грамматика латинская", "Номенклатор (лексикон) на латинском и немецком языках", "Номенклатор на русском, латинском и голландском языках", "Грамматика латинская", "Морского плаванія книга", "Святцы, или Календарь". Апрача таго, Капіевіч з'яўляецца аўтарам твораў "Хроніка", "Часапісанне", "Летапісы ці дзеянні", "Уладапісанне" і іншых.

Актыўны прыхільнік прагрэсіўных рэформ Пятра I, нястомны прапагандыст перадавых ідэй і поглядаў, Капіевіч займаўся працоўкай новага "грамадзянскага" шрыфту, які быў прыняты ў 1708 годзе і ляжыць у аснове сучасных рускага, беларускага, украінскага і некаторых іншых алфавітаў. Гальяш Капіевіч быў галоўным працоўшчыкам новага грамадзянскага шрыфту, у аснову якога паклаў уласны кірылічны шрыфт, што выкарыстоўваў на тытульных лістах сваіх кніг. Ужо толькі гэтага дастаткова, каб таленавіты беларус застаў-

ся ў гісторыі ўсходнеславянскага пісьменства, беларускага кнігадрукавання і асветніцтва. Новы грамадзянскі шрыфт значна спрашчаў друкаванне кніг кірылічным алфавітам, садзейнічаў пашырэнню друкаванай прадукцыі, аблягчаў авалодванне пісьмовай мовай. Усё гэта адкрывала новыя перспектывы для распаўсюджвання пісьменства на ўсходнеславянскіх тэрыторыях, пашырэнню адукацыі сярод розных слаёў насельніцтва.

Нягледзячы на выдатныя заслугі і шырокую асветніцкую дзейнасць, імя Гальяша Капіевіча доўгі час было малавядомым у Беларусі. Часта звесткі пра яго дзейнасць у энцыклапедычных і іншых даведніках зводзіліся да кароткай фразы аб увядзенні Пятром I новага грамадзянскага шрыфту і нічога не гаварылася пра яго як прапрацоўшчыка новага алфавіта. Як гэта часта бывала, асоба выхадца з Беларусі Гальяша Капіевіча цікавіла больш суседзяў — рускіх і палякаў. Так, у некаторых публікацыях польскіх аўтараў Г.Капіевіч прадстаўляецца як польскі перакладчык, складальнік і выдавец кніг для Расіі.

Аднак апошнім часам імя Гальяша Капіевіча ўсё больш трымае ўваходзіць у кагорту славетных ураджэнцаў беларускай зямлі, якія пакінулі адметны след у гісторыі сусветнай навукі і культуры, праславілі сваю радзіму. Капіевічу прысвечаны асобныя артыкулы ў "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі", шасцітомнай энцыклапедыі "Гісторыя Беларусі", "Беларускай энцыклапедыі", іншыя спецыяльныя працы і даследаванні. Асоба Гальяша Капіевіча знойдзе адлюстраванне і ў кнізе, што рыхтуецца пад эгідай ЮНЕСКА пра выдатных ураджэнцаў Беларусі, якія ўнеслі прыкметны ўклад у сусветную гісторыю, культуру і навуку.

Аляксандр ЛУКАШАНЕЦ,
доктар філалагічных навук,
дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа
Нацыянальнай акадэміі навук
Беларусі.

КАНТАКТЫ І ДЫЯЛОГІ

ВЕСТКІ МІЖНАРОДНАЙ АСАЦЫЯЦЫІ БЕЛАРУСІСТАЎ. №47

Хада падзей

Мы ўсе — твае дзеці, Беларусь!

У рамках IV кангрэсу ГА "Міжнародная асацыяцыя беларусістаў" у Беларускім таварыстве па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом "Радзіма" адбыўся "круглы стол" "Беларуская дыяспара". Вялася зацікаўленая размова аб наладжванні культурных, эканамічных сувязей дыяспары з этнічнай радзімай, аб захаванні нацыянальнай культуры і традыцый.

З грунтоўнымі дакладамі і паведамленнямі выступілі прадстаўнікі дыяспар і вучоныя, якія займаюцца праблемамі дыяспары і нацыянальнай ідэнтычнасці, а таксама супрацоўнікі Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь.

У прыватнасці, цікавае выклікалі вынікі даследавання прафесара Ітзі Апіне з цэнтра этнічных даследаванняў Інстытута сацыялогіі (Латвія). Яна прыводзіла прыклады нацыянальнай ідэнтыфікацыі беларусаў у Латвіі. У вельмі змястоўным дакладзе вучоная змяшчаліся шматгадовыя назіранні над сітуацыяй у гэтай памежнай краіне.

Дыяспары быў прысвечаны даклад Анатоля Сіроцкага, які сем гадоў на факультэце міжнародных адносін Белдзяржуніверсітэта выкладае спецкурс "Беларуская дыяспара". Па яго словах, гэтая дысцыпліна дапамагае студэнтам больш даведацца пра беларусаў у свеце і выходзіць у іх пачуццё гонару за сваю нацыю.

А дырэктар музея гісторыі навукі НАН Беларусі кандыдат фізі-

ка-матэматычных навук Вольга Гапоненка падрыхтавала да пасяджэння унікальную інфармацыю аб укладзе беларусаў і ўраджэнцаў Беларусі ў еўрапейскую навуку.

Прыкладам паважлівых адносін да радаводу знакамітых людзей Беларусі можа паслужыць выступленне прафесара Андрэя Нарбута з Маскоўскага аўтадарожнага інстытута, старшыні Маскоўскай рэгіянальнай асацыяцыі беларусістаў, які выдаў чатыры кнігі "Гісторыі родаў". Паводле яго меркавання, вывучэнне гербаў, радаводаў дапамагае лепш пазнаць мінулае.

Пасяджэнне "круглага стала" было не толькі інфармацыйна насычаным, але і карысным у плане пастаноўкі пытанняў прадстаўнікамі дыяспары аб развіцці адносін паміж беларусамі замежжа і Радзімай.

Некалькі тэкстаў выступленняў на "круглым stole", прысвечаных дыяспары, будуць змешчаны ў наступных выпусках "Кантактаў і дыялогаў".

Тацыяна КУВАРЫНА.

Да ведама

Літаратурны музей Максіма Багдановіча запрашае прыняць удзел у Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі "Максім Багдановіч — празаік, крытык, публіцыст", якая адбудзецца 29 лістапада 2005 года.

Асноўныя накірункі канферэнцыі: Максім Багдановіч і яго роля ў гісторыі нацыянальнай літаратуры; проза М.Багдановіча: праблема традыцый і наватарства; публіцыстычная спадчына М.Багдановіча як люстэрка гісторыі і культуры славянскіх народаў; Максім Багдановіч — адзін з пачынальнікаў беларускай прафесійнай крытыкі; мова мастацкіх твораў, крытыкі і публіцыстыкі М.Багдановіча; творчасць М.Багдановіча ў сусветным кантэксце; багдановічазнаўства на сучасным этапе. Рабочыя мовы канферэнцыі — беларуская, украінская,

руская. Просім паведаміць аб сваім удзеле і тэме даклада (паведамлення) да 29 кастрычніка 2005 года.

Па заканчэнні канферэнцыі плануецца выданне зборніка дакладаў. Патрабаванні да афармлення тэксту: да 5 старонак камп'ютэрнага набору праз 1,5 інтэрвала, Word, фармат RTF, у электронным варыянце (на дыскеце) і ў раздрукаваным выглядзе.

Заяўкі дасылайце на адрас: 220029, Рэспубліка Беларусь, г. Мінск, вул. М.Багдановіча, 7а. Кантакты тэлефон: 234-22-95. Тэлефон/факс: 234-07-61.

20-22 кастрычніка ў Харкаве адбудзецца чарговая канферэнцыя стыпендыятаў Амерыканскай рады навуковых таварыстваў (АРНТ), у рамках якой будзе працаваць секцыя "Моўнае ўжыванне ў Беларусі, усходняй Украіне і паўднёвай Расіі".

У першапачатковым накідзе праграмы секцыі фігуруюць беларусісты Эльжбета Смулкава (Варшава), Барыс Норман (Мінск), Ніна Памецька (Гродна), Сяргей Запрудскі (Мінск).

Паколькі ў такіх канферэнцыях могуць удзельнічаць не толькі

стыпендыяты АРНТ і склад секцыі яшчэ фарміруецца, адносна ўдзелу ў канферэнцыі зацікаўленыя асобы могуць кантактавацца з арганізатарам секцыі Мікалаем Вахціным (Еўрапейскі ўніверсітэт Санкт-Пецярбурга; nik@eu.spb.ru).

Прысутнасць беларускай культуры ў свеце

Міжнароднае супрацоўніцтва Акадэміі музыкі — кітайскі вектар

Развіццё міжнароднага супрацоўніцтва — адзін з важнейшых напрамкаў дзейнасці Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Вектар, які найбольш дынамічна развіваецца ў гэтай сферы нацыянальнай сістэмы музычнай адукацыі, — кантакты паміж вышэйшымі навучальнымі ўстановамі Беларусі і Кітая. Наша Акадэмія музыкі падпісала дамовы аб супрацоўніцтве з Хэнаньскім універсітэтам (правінцыя Хэнань, горад Кайфэн), Уханьскай кансерваторыяй (правінцыя Хубэй, горад Ухань), Чжэньчжоўскім універсітэтам (правінцыя Хэнань, горад Чжэньчжоў).

Цяпер у нашай акадэміі вучыцца больш 150 грамадзян КНР. Многія кітайскія студэнты дабіліся вялікіх поспехаў у вучобе і творчасці. Так, студэнткі Чжан Цзі (клас прафесара Л. Шаломенцавай), Мао Сяо Янь і Лі Фан (клас дацэнта А. Хімчанкі) сталі лаўрэатамі міжнародных конкурсаў у Ганконгу, Італіі і Францыі. Аспірантка Не На (навуковы кіраўнік прафесар В. Яканюк) паспяхова абараніла дысертацыю на атрыманне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства. Выпускнікі нашай акадэміі працуюць у Уханьскай кансерваторыі, Хэнаньскім і Чжэньчжоўскім універсітэтах, Пекінскім сімфанічным аркестры і іншых калектывах.

Адзін з найбольш паспяхоўных і эфектыўных нашых міжнародных праектаў — супрацоўніцтва з Хэнаньскім універсітэтам. У 2004 годзе спольнілася 10 гадоў з дня падпісання дамовы з гэтай вядомай вышэйшай навучальнай установай Кітая. Трэба адзначыць, што горад Кайфэн, дзе месціцца названы ўніверсітэт, — сталіца сямі імператарскіх дынастый Кітая. Ужо ў X стагоддзі нашай эры, у эпоху дынастыі Сун, ён стаў буйнейшым культурным цэнтрам краіны. Якраз тут, на тэрыторыі Хэнаньскага ўніверсітэта, знаходзіцца адзін з самых вядомых помнікаў

усходняй архітэктуры "Жалезная пагада" (1041-1048). Хэнаньскі ўніверсітэт быў заснаваны ў 1912 годзе.

Сёння Хэнаньскі ўніверсітэт — сучасная навучальная ўстанова, у складзе якой 27 інстытутаў. Сярод іх — Інстытут мастацтваў з адзяленнем музыкі. Падрыхтоўка спецыялістаў вядзецца па 67 спецыяльнасцях, з іх па 53 на ўзроўні магістрантуры і дактарантуры. Універсітэт супрацоўнічае з двума дзясяткамі вышэйшых навучальных устаноў Еўропы, ЗША і Акеаніі. Беларуска дзяржаўная акадэмія музыкі — адзіная ВНУ музычнага профілю, з якой універсітэт развівае творчыя сувязі ў сферы падрыхтоўкі спецыялістаў для гэтай галіны.

Вынікам чарговага візіту аўтара гэтых радкоў у Хэнаньскі ўніверсітэт стала падпісанне сумеснай праграмы падрыхтоўкі спецыялістаў па сістэме 2+2(3). Сутнасць праграмы заключаецца ў наступным: кітайскія студэнты Інстытута мастацтваў будуць праходзіць праграму падрыхтоўкі першага і другога курсаў у сябе, а потым па жаданні працягнуць навучанне ў нас. Умовай залічэння на трэці курс нашай акадэміі (зразумела, на кантрактнай аснове) з'явіцца паспяхова здача экзаменаў па спецыяльнасці і рускай мове пры абавязковым узгадненні навучальных планаў і праграм.

Што гэта дае нашым навучальным установам? Навучанне па сумеснай праграме дазволіць кітайскім студэнтам больш якасна засвойваць агульнанавуковыя дысцыпліны — такія, як філасофія, паліталогія, эканоміка, асновы права, этыка і іншыя. А ў гэтым зацікаўленыя абодва бакі.

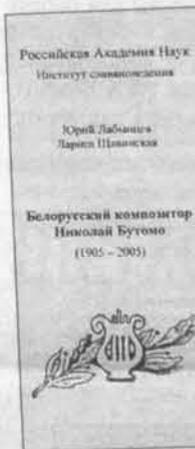
Трэба адзначыць, што такі падыход да падрыхтоўкі спецыялістаў адпосроўвае агульнаеўрапейскія тэндэнцыі, замацаваныя ў Балонскай дэкларацыі, галоўны сэнс якой — дынамізацыя працэсу вытворчага навучання ў вышэйшай школе.

У заключэнне хацелася б сказаць пра тое, што пара падумаць і пра сустрэчны рух нашай сістэмы адукацыі. Гаворка ідзе пра навучанне беларускіх студэнтаў і магістрантаў у кітайскіх установах. Перш за ўсё я думаю тут пра музыказнаўства. Кітайская музычная культура для еўрапейскага даследчыка — гэта сапраўдная terra incognita, судакрананне з якой абяцае дапытліваму маладому чалавеку ня мала творчых адкрыццяў.

Вадзім ЯКАНЮК,
доктар педагагічных навук,
прафесар, загадчык кафедры
Белдзяржакадэміі музыкі.

НА ЗДЫМКУ:
пасля падпісання сумеснай праграмы ў Хэнаньскім універсітэце.

Асоба

Музыка Мікалая Бутомы гучыць у Беларусі, Расіі і Украіне

Імя гэтага выдатнага чалавека, стогадовы юбілей з дня нараджэння якога сёлета адзначаецца, няма ў даведчаных выданнях. І тым не менш яго музыка сёння вядома сотням тысяч сельскіх і гарадскіх жыхароў трох усходнеславянскіх краін. Добра ведаюць яе і спецыялісты-музыказнаўцы ўсяго свету.

Мікалай Уладзіміравіч Бутома быў царкоўным кампазітарам, аўтарам каля чатырохсот розных музычных твораў: літургіі і ўсяночных трапароў, ірмосаў і кандакоў, вялікапосных і святочных песнястоў, харавых канцэртаў.

Царкоўная музыка, харавое спяванне, рукапіснае нотавыданне сталі для М.Бутомы галоўнай справай

жыцця. Ён нарадзіўся 9 мая 1905 года ў Гомелі ў сям'і выпускніка Магілёўскай духоўнай семінарыі, будучага святара Праабражэнскай царквы айца Уладзіміра Бутомы. Яшчэ ў час вучобы ў гімназіі яго сын кіраваў царкоўным хорам, а крыху пазней стаў пісаць музычныя творы. У 1927 годзе настаўніцтва Гомельскай Праабражэнскай царквы айцец Уладзімір быў арыштаваны і адпраўлены ў ссылку, а храм закрылі. Маладому рэгенту той жа царквы Мікалаю давялося тэрмінова пакінуць Гомель і перабрацца ў Добруш, дзе ён каля года таксама рэгентваваў.

У наступныя гады прафесіянальна Мікалаю Бутома ніяк не быў звязаны з царкоўнай музыкай. Ён працаваў бухгалтарам у розных установах Гомеля, куды вярнуўся з сям'ёй пасля арышту бацькі. Гэта, аднак, не значыла, што ён не пісаў яе — хутчэй, наадварот. У свабодны ад работы час ён рэгентваваў у гомельскім Петрапаўлаўскім саборы, а затым у Мікольскім храме, актыўна перапісваўся з кіраўнікамі царкоўных хораў з розных куткоў СССР. Апрача музыкі пісаў вершаваныя творы, многа маляваў, перапісваў свае ранейшыя рукапісныя зборнікі, ствараў новыя.

Пасля выхаду на пенсію з'явілася магчымасць аддаць усе свае сілы любімай справе. Мікалаю Уладзіміравіч значна пашырыў кола карэспандэнцаў — выканаўцаў і прапагандыстаў яго твораў. Перапісваў для іх свае сачыненні, працаваў над новымі.

У галоўнай справе свайго жыцця ён працаваў для вечнага і выдатна гэта разумеў. Вось яго словы: *Когда судьба навек глаза мои закроет, Когда уста мои сомкнутся навсегда, Тогда пусть в храмах Божьих звучат мои аккорды И это лучшим памятником будет мне тогда.*

Мікалаю Уладзіміравіч Бутома адышоў ад нас 26 кастрычніка 1983 года ў Гомелі. Аднак музыка яго жыве. Мы бесперапынна чуем яе ў царкоўных храмах. Яна гучыць у канцэртных залах побач з творами самых вялікіх кампазітараў свету. Асабліва канцэртмайстры любяць напісанае ім "Хваліце імя Господне". Яно выконваецца многімі хорамі, у тым ліку і на самых прэстыжных фестывалях духоўнай музыкі.

Падрабязней з жыццём і творчасцю Мікалая Бутомы можна пазнаёміцца на створаным мной сайце www.butomo.narod.ru <<http://www.butomo.narod.ru>>. Там жа можна пабачыць яго здымкі, нотныя запісы яго твораў.

Ларыса ШЧВАЎІНСКАЯ,
сцябар камітэта ГА "МАН",
кандыдат філалагічных навук (Масква).
НА РЭПРАДУКЦЫІ: плакетка, прысвечаная Мікалаю Бутоме і выдадзеная ў Інстытуце славяназнаўства РАН.

Ля вытокаў беларускай навукі

да. Гэта было магчыма дзякуючы беларускаму зямляцтву, якое існавала ў сталіцы.

На старонках газеты "Савецкая Беларусь" за 1924 год я знайшла звесткі пра дзейнасць гэтага зямляцтва, у склад якога ўваходзіла тады больш за тысячю чалавек. Яно наладжвала агульныя сходы, дзе студэнты маглі праслухаць даклады пра стан эканомікі і культуры Беларусі, арганізоўвала гурткі, у якіх сябры зямляцтва праходзілі курс беларусазнаўства, вывучалі гісторыю і эканоміку сельскай гаспадаркі Беларусі. Акрамя таго, у вышэйшых навучальных установах наладжваліся беларускія вечары, якія прыносілі карысць тым, хто быў мала знаёмы з беларускай культурай. У гэты ж час у Маскве дзейнічала беларуская тэатральная студыя, дзе вялася падрыхтоўка нацыянальных кадраў, якія пасля заканчэння вучобы вярнуліся ў Беларусь і стварылі ў Віцебску Другі беларускі дзяржаўны тэатр. Пазней гэты тэатр стаў насіць імя Якуба Коласа. На яго сцэне шмат гадоў працаваў выдатны майстар беларускай сцэны, народны артыст БССР і СССР Аляксандр Ільінскі, які нарадзіўся ў Міры.

Спектаклі Беларускай драматычнай студыі ў Маскве прыцягвалі ўвагу глядачоў і крытыкі, пра што паведамлялася ў газеце "Савецкая Беларусь" ад 8 чэрвеня 1924 года.

Вялікім поспехам карысталіся таксама выступленні беларускага хору, арганізаванага ў Маскве Міколам Равенскім. Першае выступленне гэтага хору адбылося ў маі 1924 года ў Камуністычным універсітэце нацыянальных меншасцей Захаду, дзе ў той час працаваў Міхась Лойка. Безумоўна, выкладчык гэтай навучальнай установы не мог не прысутнічаць на беларускім вечары, наладжаным Бел-

сектарам для студэнцтва універсітэта і беларускага зямляцтва ў Маскве, не мог не пабачыць арганізаваную да гэтага вечара выставу беларускага друку (заўважу, што беларускія студэнты выдавалі ў той час у сталіцы часопісы "Чырвоны шлях" і "Змаганне"), не мог не захапляцца выступленнем беларускага хору і іграй артыстаў у драме Васіля Гарбацэвіча "Чырвоныя кветкі Беларусі".

Такім чынам, беларускае зямляцтва ў Маскве рыхтавала эліту беларускай культуры, спецыялістаў, якія павінны былі развіваць эканоміку, навуку і культуру Беларусі. Невыпадка ўжо тады, у 1924 годзе, Міхась Лойка быў абраны правядзеным членам Інстытута беларускай культуры ў Мінску.

Яшчэ знаходзячыся ў Маскве, М. Лойка стварыў падручнік для школьнікаў "Першыя крокі ў матэматыцы". Кніга выйшла ў 1924 годзе на беларускай мове, а ў наступным годзе была перавыдадзена.

У 1926 годзе наш зямляк вярнуўся ў Беларусь. З пачатку снежня ён працаваў выкладчыкам эканамічнай географіі ў Камуністычным універсітэце Беларусі імя Леніна, рэарганізаваным у 1932 годзе ў Вышэйшую сельскагаспадарчую школу Беларусі.

Тады ж Міхась Федаравіч дапрацаваў той падручнік матэматыкі, які выйшаў раней, напісаў яго другую частку, выдаў яго ў Мінску з дабаўленнямі і папраўкамі. Адначасова ў Дзяржаўным выдавецтве Беларусі ўбачыў свет яго новы падручнік "Матэматыка (працоўная кніга)". У прадмове да гэтага падручніка аўтар паведамляў, што ён "напісаны для першага года навучання ў беларускай школе па апошняй дэталізаванай праграме, выданай НКА Беларускай ССР". Матэрыял у падручніку

размеркаваны па тэмах, блізкіх і зразумелых дзецям. Каб зацікавіць школьнікаў прадметам, аўтар выкарыстоўваў матэматычныя гульні, задачы-жарты і загадкі. Ён звяртаўся да настаўнікаў з просьбай даслаць яму карысныя заўвагі, якія дазваляць зрабіць падручнік больш дасканалым.

У пачатку 30-х гадоў вучоны працягваў плённа працаваць, ствараў новыя кнігі. Так, у 1930 годзе ў Беларускай дзяржаўнай выдавецтве выходзіць яго падручнік "Беларуская ССР у задачах. Рабочая кніга па матэматыцы" і "Наш калгас. Рабочая кніга па матэматыцы", у 1931 годзе — "Рабочая кніга па матэматыцы", у 1932 годзе — "Матэматычны задачнік".

Адначасова М. Лойка вёў выкладчыцкую дзейнасць, загадваў кафедрай.

У 1931 годзе ў Беларускай АН быў арганізаваны Інстытут эканомікі. Загадчыкам кафедры эканамічнай географіі ў гэтым інстытуце быў прызначаны Міхась Лойка. Неўзабаве ён стаў вучоным сакратаром, а затым намеснікам дырэктара Інстытута эканомікі. Пазней узначальваў кафедру эканамічнай географіі Мінскага педінстытута. У 1935 годзе стаў дэканам географічнага факультэта гэтай навучальнай установы. У 1930-я гады ўбачылі свет яго навуковыя працы і падручнікі па географіі "Географія (фізічная і палітычная карта свету)", створаны вучоным разам з Т. Езавітам і А. Сакольчыкам, і "Фізічная географія", напісаная ў сааўтарстве з А. Сакольчыкам.

Знойдзены мною дакументы сведчаць, што ў ліпені 1934 года Народны камісарыят асветы БССР камандзіраваў "загадчыка кафедры географіі Вышэйшага педагагічнага інстытута прафесара Лойку М. Ф. у якасці кіраўніка навуковай экскурсіі настаў-

нікаў-географаў у Ленінград, Мурманск, Хібінагорск". Дарога назад павінна была прайсці па Беларуска-Балтыйскім канале. Роля кіраўніка была даверана нашаму зямляку.

У пратаколах пасяджэнняў Прэзідыума АН БССР захаваліся звесткі аб тым, што ў 1934 годзе Цэнтральнае бюро краязнаўства Масквы звярталася туды з просьбай выслать фізічную карту БССР пад рэдакцыяй Міхасы Лойкі.

І, нарэшце, дакументы сведчаць, што Міхась Лойка ўваходзіў у склад рэдакцыйнай калегіі па выданні "Вялікага атласа БССР", адкуль быў выведзены пастановай Прэзідыума АН БССР 7 красавіка 1936 года. І невыпадкава: над галавой вучонага ўжо згусціліся хмары. Яшчэ ў 1935 годзе ён быў абвінавачаны ў "нацыянал-дэмакратызме" і выключаны з партыі. У снежні 1936 года Міхась Лойку арыштавалі, а 23 верасня 1937 года прыгаварылі да вышэйшай меры пакарання. 28 верасня прыгавор быў выкананы. Так у 45-гадовым узросце загінуў адзін з таленавітых беларускіх вучоных, які стаяў ля вытокаў беларускай навукі.

Засталіся жыць у Мінску жонка вучонага Антаніна Фадзееўна, якая працавала ўрачом псіхіятрычнай клінікі, і трое яго сыноў — 17-гадовы Юрый, 11-гадовы Арцём і 7-гадовы Раман.

Антаніна Лойка прыклала шмат намаганняў, каб дзеці выраслі і атрымалі адукацыю. Юрый стаў кандыдатам тэхнічных навук, Раман, як і маці, скончыў медыцынскі інстытут і таксама стаў навукоўцам. А Арцём перад вайной вучыўся ў тэхнікуме сувязі, пасля вайны жыў у Бельгіі, дзе працаваў шахцёрам, у Мінск вярнуўся ў 1957 годзе.

Сыноў Міхасы Лойкі ўжо няма ў жывых. Яшчэ раней памерла яго жонка, Антаніна Фадзееўна, заслужаны ўрач Беларускай ССР, якая ў час вайны прымала ўдзел у дзейнасці мінскага падполля. У 1957 годзе Антаніна Фадзееўна дабілася перагляду справы мужа, і ён быў пасмяротна рэабілітаваны. Але імя яго на доўгія гады было забыта. Цяпер яго вяртаецца да нас.

Святлана КОШУР,
старшы навуковы супрацоўнік
Карэліцкага краязнаўчага
музея "Зямля і людзі".

Лёс Міхасы Федаравіча Лойкі склаўся так, што да нядаўняга часу яго імя было практычна невядома. Між тым у 20-я — 30-я гады па падручніках гэтага беларускага эканаміста, географа і матэматыка вучыліся і дарослыя, і дзеці.

Будучы вучоны нарадзіўся 14 лістапада 1892 года ў мястэчку Ярэмчы (цяпер Карэліцкі раён Гродзенскай вобласці). Хто ведае, як складалася б жыццё сялянскага хлопца ў той дарэвалюцыйны час, калі б у пачатку мінулага стагоддзя не падаўся ён на пошукі лепшай долі ў Пенябург, калі б прага да ведаў не прывяла яго ў 1912 годзе на агульнаадукацыйныя курсы А. Чарэева, скончыўшы якія ён звязаў свой лёс з народнай асветай. Ад настаўніка пачатковых класаў да загадчыка Бюро беларускіх секцый Наркамасветы РСФСР, прадстаўніка Наркамасветы БССР пры Наркамасвецце РСФСР, а затым загадчыка кафедры і дэкана ў вышэйшых школах — такім быў імклівы шлях будучага вучонага на ніве народнай асветы.

У пачатку 20-х гадоў Міхась Лойка прабываў сярод беларускага студэнцтва ў Маскве. Ён вучыўся ў Маскоўскім інстытуце народнай гаспадаркі. А з 1924 года выкладаў эканамічную географію ў беларускім сектары Камуністычнага універсітэта нацыянальных меншасцей Захаду.

У 20-я гады ў Маскве вучылася многа выхадцаў з Беларусі, якія ехалі ў расійскую сталіцу набываць веды, каб потым аддаць іх на карысць Бацькаўшчыне. Знаходзячыся ў Маскве, маладыя людзі не гублялі духоўнай сувязі з культурай свайго наро-

Падзея

Другое нараджэнне "Катэхізіса"

Значэнне "Катэхізіса", выдадзенага ў 1561 годзе ў Нясвіжы Сымонам Будным, цяжка пераацаніць. Гэта была першая беларуская кніга, надрукаваная на тэрыторыі цяперашняй Беларусі (прыгадаем, што выданні Францішка Скарыны пабачылі свет у Празе і Вільні, а крыху ранейшыя за "Катэхізіс" брэсцкія кнігі былі на лацінскай і польскай мовах). Гэта быў маральны кодэкс для тагачаснай шляхецкай эліты, якая толькі што на хвалі Рэнесансу стала на шлях Рэфармацыі. Дзякуючы "Катэхізісу", беларускае кнігадрукаванне ўзнавілася пасля трыццацігадовага ператыву.

І вось стараннем дырэктара выдавецтва "Юніпак" Валерыя Дубоўскага, навукоўца Антона Акінчыца, навуковага рэдактара Наталлі Кабылкі сёлета выйшла другое выданне нясвіжскага рытэнта. Паколькі ў Беларусі арыгінала не аказалася, усю работу давялося весці, абавязваючыся на мікрафільм.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя знакамітага тварэння Сымона Буднага. На ёй сабраліся навукоўцы, кнігавыдаўцы, журналісты, прадстаўнікі міністэрстваў і ведамстваў. Прыватнае выдавецтва "Юніпак" здзейсніла перавыданне "Катэхізіса".

Аптымістычна прагучалі на прэзентацыі словы Сяргея Хомі-

ча, епіскапа царквы пратэстанцкай веры евангельскай: "Залаты век, які панаваў у нашым грамадстве ў часы Буднага, абавязкова паўторыцца!"

Тамара ШКУРКО,
музейны работнік.

З пошты старонкі

Прысвячаецца Францішку Скарыне

Напярэдадні Дня беларускага пісьменства і друку рэдакцыя "Голасу Радзімы" атрымала тры вялікія артыкулы, па сутнасці даследаванні, прысвечаныя розным аспектам жыцця і дзейнасці полацкага першадрукара. Гэта "Ці быў першацецэватам Багдан Онкаў?" Рыгора Андрэяўца (Гомель), "Да пытання аб каляндарным стылі датавання Бібліі Скарыны, выдадзенай у Празе (1517—1519 гады)" Ніны Сабітнюк (Наваполацк) і "Грэка-лацінская дамінанта ў іканалогіі сыгнета Ф. Скарыны" Мікалая Палкаўнічэнкі (Гомель). Асабліва наватарскім нам уяўляецца другі з названых артыкулаў, дзе акумуляваны вынікі

працы некалькіх выкладчыкаў Полацкага універсітэта. Тут прапануецца прынцыпова новая класіфікацыя пражскіх выданняў Скарыны паводле "студзеньскага" і "вераснёўскага" стыляў і з пераканаўчым выкарыстаннем ініцыялаў ("буквіц") Бібліі.

Аднак паколькі названыя артыкулы вялікія па памеру і адрасаваны вузкаму колу чытачоў, у адным з бліжэйшых нумароў газеты будзе змешчаны разгорнуты агляд надалася матэрыялаў, а іх поўны тэкст прапануем у які навуковы зборнік або часопіс, магчыма, у двухтомнік з матэрыяламі IV кангрэсу ГА "МАН".

Галерэя майстроў

Тканыя дзівосы

Марыя Шкаляр, санітарка фельчарска-акушэрскага пункта вёскі Дзеражычы Лоеўскага раёна, усё жыццё захапляецца вышыўкай і ткацтвам. Карціны, тканыя ручнікі і пакрывалы — сапраўдныя творы мастацтва, якія раённы адзел культуры з гонарам дэманструе на разнастайных выставах народнай творчасці.

НА ЗДЫМКУ: Марыя ШКАЛЯР са сваімі работамі.

Фота БелТА.

Народны календар

“У верасні палі агонь і ў хаце, і на полі”

Назва месяца паходзіць ад слова “верас”, бо расліна, якая так называецца, пачынае красаваць менавіта ў гэту пару.

7-га — Баўтрамей, час сьлёбы азімь: “Прышоў Баўтрамей — жыта на зіму сеі”. Яшчэ кажуць, што “Сьвяты Баўтрамей высылае буслоў па дзяцей”, што сведчыць пра адлет птушак у вырай і хуткі пачатак вясельнай пары.

10-га — Мацей. Гэты сьвяты лічыцца абаронцам ад запойнага г’янства. Яшчэ кажуць: “Пасля Мацея мужык на полі не паце”.
11-га — **Калінавік** (Галавасек, Ян, Іван Крываўнік, Галаварэз...). Лічыцца, што ў гэты дзень нельга рэзаць, сячы і нават есці нічога круглага (капусту, бульбу, яблыкі і іншае).

З Калінавіка да Цудоў, Багача, Пакровы (у розных рэгіёнах па-рознаму) пачыналася пара жаночых сельскагаспадарчых работ, якая называлася Бабіна лета.
14-га — **Уздзіжанне ў католіку**, а ў праваслаўных у Лельчыцкім і Пінскім раёнах — **дзень Сямёна** (або **Стоўб**, дзень Сямёна Стоўпніка), калі ладзяць абрад Жаніцьбы Коміна (стаў вядомы даследчыкам з XVIII-XIX стагоддзяў). У ім — старажытныя культы агню-багача, які запальваюць першы раз у хаце і спраўляюць першыя вячоркі, хатняга духа-прода, дамавіка. Дзяўчаты першы раз у гэты вечар запрадалі, ля запаленай на пасвеце лучыны слухалі казкі, бытцы, жартавалі, гулялі з хлопцамі.

19-га — **Цуды**. Лічылі, што цуды ў гэты дзень могуць прынесці бяду, таму не працавалі, святкавалі. Дзяўчаты варажылі на суджанага.

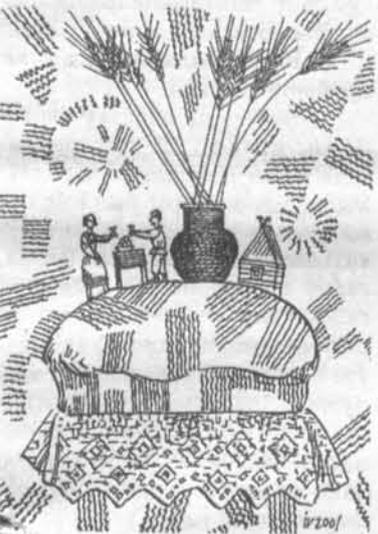
21-га — старажытнае сьвята **заканчэння ўборкі збожжа**, якое мае рысы земляробчага культу Дажбога — бога сонца, дастатку, багачы. Цяпер прымеркавана да Раства Багародзіцы.

Багачом называлі кошык з жытам і свечкаю, які налі ў кожную хату і адрыву. Зерне ў кошык збіралі з першага закінчанага снапа, свечку рыхтавалі пад спеў дажынкавых мелодый. Згодна народным павер’ям, Багач забяспечваў сям’ю добрабыт і шчасце. На Багача да ўсходу сонца гаспадар засяваў новую жытам, асвечаным яшчэ ў Першую Прачыстую. Пачынаюцца засідкі — бабы бяруцца за верацёны.

22-23-га — **дзень астранамічнага раўнадзенства**. У розных рэгіёнах Беларусі абрады, звязаныя з ім, розныя, але сутнасць іх адна: падзякаваць сонцу (прыродзе ўвогуле) за сабраны ўраджай, а таксама забапечыць добры ўраджай на наступны год, які прынясе добрабыт, а з ім — здароўе, працяг роду, бо ўвосень, пасля збору ўраджаю, калі ўсяго ў гаспадарцы было даволі, ладзіліся вяселлі.

27-га — **Здзіжанне** (Уздзіжанне) — сьвята закрывання зямлі на зіму. Кажуць: “Уздзіжанне лета замыкае, а ключык шыязя галачка за мора панесла”.

Па матэрыялах Аляся ЛОЗКІ.

ХЛЕБ СУПРАВАДЖАЕ ЧАЛАВЕКА АД САМАГА НАРАДЖЭННЯ, І УЗГАДВАЕЦА ГЭТА ПРЫКЛАДНА ТАК

“Дзіцям счас соскі даюць, а тады сосак не было, давалі “куклу”: матка хлеб пажве, сахара туды ці салодкага што-небудзь, трапачку возьме палатняную, у трапачку тую паложы і завяжа ніткай, а тады дзіцёнку дае. Ён сасе і маўчыць. Дзяцей жа ў поле бралі маленькіх з люлькамі. Люлькі былі такія: чатыры палі — папярэчныя дзве і ўздоўж дзве, палатном абшыюць. На поле паедуць, за дзерава падвяжучы, і дзіцёнак ляжыць у люльцы і куклу сасе, а жанчыны жнуць, бульбу капаюць, усё дэлаюць”.

ПРА САМЫ АПОШНІ ХЛЕБ У ЖЫЦЦІ ЧАЛАВЕКА

“Як умрэ чалавек, пякуць тры булачкі, і шэсць нядзель яны ляжаць. Як пройдзе шэсць нядзель — жабракам даюць, каб памаліліся за пакойніка”.

МЕРА СУСВЕТУ

Паміж гэтымі падзеямі хлеб не заставаўся проста ежай і паказчыкам заможнасці, а станавіўся арыбутам самых розных звычаяў

Урокі хлеба

і абрадаў. Яго прыносілі ў ахвяру хрысціянскім сьвятым, ім улагоджвалі жывёлу і самую маці-зямлю, з ім варажылі на лёс і вымаўлялі хваробы. Адначасова з гэтым хлеб станавіўся мерай Сусвету, вучыў адносінам да свайскай жывёлы, даваў урокі працалюбства і міласэрнасці, падзяляў людзей на дбайных і нядбайных, на любімых і нелюбімых Богам.

“Дзед у нас быў. Так ён гаварыў: “Дзетачкі, скоро ўсё не так будзья”. — Дзед, а як? — Хужэ будзья. Хлеб не такі будзья”. — А які? — “Кірпічыкам”.

ВЫМЯРЭННЕ ПРАЎДЫ

“Большага граху няма, як падман. Ты мяне абманеш, я цябе, што з этага? ...А тады як жылі? Які хлеб — плахі, харошы — на чапалю ўзважаць. Верылі адзін аднаму”.

ПРА ЧЫСЦІНЮ ДУШЫ

“Дзежку мясіць — трэба, каб жанчына чыстая, акуратная. Эта ж гаспадыня мука. Мясіць хлеб на да з чыстым сэрцам, каб не грубіяка якая. А вось такая каб была: і настрой харошы, і парадачак у яе, каб кругом дзежкі — анёлы”.

ПРА МІЛАСЦІНУ

“Зайшоў Ісус Хрыстос к адной жанчыне і гаворыць: “Каму вы крохі аддаеце, аб’едкі хлеба?” — Псам. — “Правільна. Людзям вот адрэж скібачку тоненькую ад бахонкі, а недаедкі не давай. Недаедкі — сабакам, курам, свінням аддай”.

НА ЛЁС ВАРАЖЫЦЬ

“На Каляды з хлеба дзеўкі гльжачкі пакачаюць і на стол па-

кладуць. Нясуць пеўня. Чыю першую певень ухопіць, тая замуж раней пойдзе”.

ЧЫЙ ХЛЕБ ВЫШЭЙ

“Свадзьба пачынаецца — ідзе жаніхоў род к нявесце. Дружок (у нас “паджанішнік” называецца) нясе булачку хлеба, уверчаную ў палаценца ці платок чысценькі. Прыходзяць і становяцца ў дзвярах у калідоры, як у хату заходзяць. І яны падмаюць хлеб і з жаніховай, і з нявесцінай рукі. Кожны стараецца — чый хлеб вышэй, хто пакладзе на крышу. Ну канешне, будзе вышэй мужчынская рука. Малы дружок — яго падмаюць мужчыны, і ён абавязкова верх возьме. А потым: “Заходзьце, госці, у хату! Раз вышэй ваш хлеб, то вы ўжо дастойны нас”.

СТАЛА ПІЛЬНАВАЦЬ

“Штоб днём і ноччу хлеб быў на сталае — стала пільнаваў”.

З КЛОПАТАЎ ПРА ЖЫВЁЛУ НА ЮР’Я

“Як выганяеш скаціну, бярэш кусок хлеба і кругом коміна перакінеш тры разы і карове аддаеш, штоб карова не блудзіла: “На табе, кароўка, хлеб-соль, хлеб з’ядай, расіцу співай, а на дом не забывай”.

“На стол кладзеш раніцай цэлую булку хлеба, салонку, два яечкі. Як увечары кароўка прыходзіла з поля, ламалі і давалі ёй хлеб, што дзень на сталае ляжаў”.

“Калі першы раз выганялі кароў, на полі расцілалі платок, клалі на яго хлеб з соллю і запрашалі святога Юрая: “На табе, сьвяты Юрай, хлеб-соль, пасі нашу

скацінку”.

“Каб карова не пацярала малака, калі пазычалі яго, посуд вярталі са шчапоткай солі альбо кавалачкам хлеба”.

ДЛЯ ЗЯМЛІ

“Як пачынае жаць, то спярва паложы на трапачку хлеба акрайчык і солі, вадой паліе: “Вось табе, ніўка, хлеб-соль, а ты ў маю дзяху дай спор!” Гэта — штоб хлеб спорны быў”.

ЗАМОВЫ СУПРАЦЬ ХВАРОБ

Ад начніц: “Выйду рана-раненька, гляну ў чыста поле. У чыстым полі камень стаіць. На тым камні — петушок. “Пеўнік, пеўнік, на табе хлеб-соль, забяры ў гэтага малага крыксы і плаксы, і вярэксы, а аддай сон і спакой”;

“Калісь мая свяхруха-пакойніца Кацьку лячыла, яна ў мяне не спала. Вечарам крошчкі змяце са стала ў руку і панясе за дзверы. Там стоўбікі не аброблены каля дзвярэй, яна насіла пад тры калы: “Добры вечар, тры калы, вазьміце маіх тры бяды. Прыміце ў мяне хлеб-соль, а дайце нашай Кацьке сон”. Кідала крошкі, дзе стаўбы стаяць”.

Ад барадавак: “Барадаўку суровай ніткай перавяжаш так, каб узлоў пабольш, і хлебныя крошкі са стала зграбеш. Нітку пад вароты нясеш, а хлеб сабакам кінеш”.

Генадзь ЛАПАЦІН, супрацоўнік Веткаўскага музея народнай творчасці.

P.S. З экспедыцыі Веткаўскага музея народнай творчасці па вёсках Барталамеўка, Янова, Стаўбун, Косіцкая, Закружка, Хлусы, Казацкія Балсуны, Неглюбка Веткаўскага раёна, а таксама Дубраўка і Красная Буда Добружскага раёна Гомельскай вобласці.

Смачна есці!

КАЛІНОЎКА

На Тураўшчыне шырока распаўсюджана стравы з ягад каліны, якая тут называецца каліноўка або каліноўнік. Куст каліны тут абавязкова садзяць ля кожнай хаты. Пра каліну ёсць такая загадка: “Стаіць певень над рэкою з чырвонаю барадою”.

Старыя людзі ўспамінаюць: “Каліноўнік панаедаемса, ды здороненныя булі”. Елі гэтую страву з хлебам, а гатавалі так: “Каліну сушым, становім у печ, як распарыцца, усыплём мукі, апарым гарачай вадою, ульем кіпеню і варым каліноўнік” (вёска Пагост). А ў вёсцы Верасніца адна з гаспадынь расказвала так: “Кожу мукі жытняй сыплю, тые каліны — і ў печ. Яны ўздрыцца ў пячы, мука жытняя асалоджае, а потым вару з вадою”.

Каб мець каліну на гэту страву ўсю зіму да вясны, гаспадыні падвешваюць галінкі каліны на гарышчы хаты, або падварваюць ягады з цукрам і захоўваюць у халодным месцы.

(З Тураўскага слоўніка).

СЫР КЛІНКОВЫ

Гэта звычайны белы сыр. Адроплены тварог сцячэ ў сырніку — яго кладуць пад гнёт. А калі з КМЕНАМ СЫР, то кмен дадаюць у адроплены тварог, тады яго закладаюць у мяшэчак, каб сцякла сыраватка, тады яго пад гнёт, і праз 10-12 гадзін сыр гатовы.

ЗАВАРНЫ СЫР

Гэты рэцэпт я пераняла ад сваёй прабабкі: у печы атаграваецца тварог, яго закладаюць у льяны мяшэчак (сырнік), які падвешваюць, каб сцякла сыраватка. Тады на агонь ставяць толькі што падоенае малако (у рускай печы значна смачней, як на газавой пліце), туды дадаюць каровіна масла, цукар і соль па смаку, размешваюць і апускаюць мяшэчак (сырнік) з тварогам, вараць 10-15 хвілін, выймаюць і астудзіваюць трохі, кладуць пад гнёт.

(Марыя САКАВА з вёскі Пасека Старадарожскага раёна Мінскай вобласці).

Студзіводы — гэта вёска ў некалькіх кіламетрах ад Бельска-Падляшскага, што ў Падляскім ваяводстве Рэспублікі Польшча. Этнічныя беларускія землі разам з людзьмі, якія там пражывалі спрадвеку, воляю палітычнага кампрамісу аказаліся на тэрыторыі суседняй краіны... Адным з прыкладаў таго, як беларусы захоўваюць там сваю гісторыю і культуру, з'яўляецца дзейнасць Дарафея і Ганны Фіёнікаў з Бельска-Падляшскага. Яны — брат і сястра, іх дзяды-прадзеды жылі ў Студзіводах, дзе захавалася

вясковая хата, якую яны абвясцілі Музеем малой айчыны. Ладзяць там штогод фальклорныя фестывалі, разам з сябрамі вядуць цікавую краязнаўчую работу. Рыхтуючыся да чарговага фестывалю, яны прыязджалі ў Беларусь, каб працаваць да ўдзелу ў ім аўтэнтычны фальклорны гурт і гарадскі маладзёжны, які пераймае традыцыйную культуру ад вясковых носьбітаў. Такім чынам мы сустрэліся. Ад гэтай сустрэчы з маладымі патрыётамі і надзвычай светлымі, натхнёнымі творчасцю і клопам пра будучыню людзьмі я захавала самыя лепшыя ўражанні, якімі хачу падзяліцца.

— Ваш музей адлюстроўвае гісторыю і культуру адной вёскі або вас цікавіць большая тэрыторыя, якую акрэсліваеце ў сваёй краязнаўчай рабоце?

— Я вызначыў тэрыторыю, якую ўсведамляю як сваю духоўную айчыну. Гэта тэрыторыя не супадае з сучаснай дзяржаўнай мяжой, бо гэта — этнічная тэрыторыя, якая называецца Падляшша. Заходняе Падляшша — паміж Бугам і Нарваю на Беластоцчыне, Усходняе Падляшша — Камянецкі, Кобрынскі, Жабінкаўскі, Брэсцкі раёны ў Беларусі. Перш за ўсё мы апісваем гісторыю і трады-

цыйную культуру Бельскага Падляшша.

— А ці бывалі на Усходнім Падляшшы?

— Былі. На веласіпедах прыехалі ў Дзівін, што ў Кобрынскім раёне, далей даехалі да Бельска каля Кобрына. Цікава было пабачыць, што гэта за вёска, якая носіць такую ж назву, што і наш горад Бельск-Падляшскі. Запісалі трохі песень, якія зараз спявае фальклорны гурт "Жамярва" (ім кіруе Ганна).

Тая тэрыторыя, што на захад ад горада Бранска ў Польшчы (на захад ад Бельска) — Мазовія, нас ужо не цікавіць. Мазуры, можа, і былі ў гісторыі этнічна блізкімі жыхарам Падляшша, але зараз мы не маем з імі духоўнай сувязі.

Пазней я (Р.Г.) паглядзела энцыклапедычны даведнік "Беларусь", у якім напісана: "Падляшша — назва зямель у басейне сярэдняга цячэння Заходняга Буга. У I тысячагоддзі нашай эры паўднёвую частку Падляшша насялялі мазашане, дрыгавічы, бужане, паўночную — яцвягі. У першай палове XIV стагоддзя Падляшша ўвайшло ў Вялікае княства Літоўскае, з 1413 года — у складзе Трокскага ваяводства, а ў 1520 годзе на тэрыторыі Падляшша створана Падляшскае ваяводства (з цэнтрам у Дарагічыне Надбужскім, складалася з Бельскага, Берасцейскага, Дарагічынскага, Камянецкага, Кобрынскага, Мельніцкага павеатаў, якія ў 1565 годзе ўвайшлі ў Брэсцкае ваявод-

ства. Паводле Люблінскай уніі 1569 года Падляшскае ваяводства адышло да Польшчы). З 1795 года Падляшша знаходзілася ў складзе Аўстрыі і Прусіі, у 1807 годзе Беластоцчына адышла да Расіі, а з 1919 года — да Польшчы, з 1939 года — у складзе БССР, з 1949 года — у Беластоцкім, Варшаўскім і Люблінскім ваяводствах Польшчы". Лёс памежных зямель заўсёды нялёгка, а тут — проста трагічны для этнічных беларусаў, якія там пражываюць з даўніх часоў.

"Ой, па горы, па даліне галубы лятаюць..." — спявае Ганна Фіёнік шырока распаўсюджаную ў Беларусі народную песню, а потым расказвае:

— З гэтай песняй мы выступалі на фестывалі ў Беластоку ў красавіку гэтага года і занялі другое месца ў намінацыі "аўтэнтычны фальклор". Мы такія песні запісваем па вёсках, а потым развучваем. Гэтую песню спяваюць вясной у пост перад Вялікаднем.

— А хто-небудзь з ваших родных спявае такія песні?

— Не, ужо не, ні ад мамы, ні ад бабулі мы ўжо такіх песень не чулі.

— Раскажы, калі ласка, падрабязней пра гэты фестываль.

— Фестываль беларускай песні ладзіць Беларускае грамадска-культурнае таварыства штогод. Гэта быў ужо XII фестываль. Акрамя фальклору аўтэнтычнага, ёсць намінацыі

апрацаванага фальклору, эстраднай песні і іншыя, выступаюць як салісты, так і ансамблі. У Польшчы (Бельск, Гайнаўка, Беласток) гэты фестываль

вельмі папулярны, на галаканцэрт збіраецца некалькі тысяч гледачоў. Абавязкова бывае хоць адна група з Беларусі як госць фестывалю.

— Я вас віншую з паспяховым выступленнем на гэтым фестывалі. Ганна, ты — студэнтка, ці твая будучая прафесія звязана з музыкай, народнай культурай?

— Вучуся ў Варшаўскім універсітэце на факультэце музыязнаўства. А музей, асабліва калі мець на ўвазе наш Музей малой айчыны, дзе я хачу і, спадзяюся, буду працаваць, — гэта вялікае кола розных накірункаў дзейнасці. Фальклор не толькі будзе, але і зараз адыгрывае вялікую ролю ў папулярнацыі ведаў пра наш край. Мы ладзім тут свой штогадовы фальклорны фестываль.

— Раскажы, калі ласка, як прайшоў леташні.

— Летась на пачатку чэрвеня мы правялі Першы фестываль песні і веснавых абрадаў. Мясцовыя жыхары ўжо і не памятаюць, калі тут змоўклі загукальныя веснавыя песні (можа, гадоў сто прайшло). Некалькі гадоў таму мы запісалі тут ад старых спявачак песні, якія даўней называлі "рагулькі", "вяснушкі", "садонькі" або "зязюліныя песні" (бо спяваць іх пачынаюць вясной, як закуе зязюля, якая маркіруе вясну). "Травамурава, чом ты не зялёна..." — пачулі нашы землякі песню цёткі Мікалаіхі (Веры Сахарэвіч), якой ужо няма ў жывых, і яшчэ шмат песень з Падбелля, Мокрага, Тыневіч Дужых, Збуча, Маліннік, Ажэшкава... Асноўнае, адно з самых вялікіх свят на Беластоцчыне — гэта свята Юр'я або юр'евай расы. Удзельнікі фестывалю ўбачылі, як яго спраўляюць тут (паказаў гурт "Збучанкі").

Прыехалі спеўныя гурты з Познані, Рыгі, гурт "Кудмень" з Мінска. Гэтыя групы, акрамя выступлення каля Музея малой айчыны ў Студзіводах, далі канцэрт у Музеі беларускай культуры ў Гайнаўцы. На нашым фестывалі мы справілі абрад ваджэння "куста".

— Гэты абрад шырока вядомы на Піншчыне і ў іншых рэгіёнах Беларусі...

— Пра гэта нам расказала кіраўніца гурта "Кудмень" Ірэна Мазюк, якая зараз працуе ў Беларускай інстытуце праблем культуры, збірае і даследуе фальклор. Цікава было пачуць шмат агульнага, і гэтая роднасць культур яшчэ патрабуе вывучэння. Дарэчы, нашы госці з Рыгі — гурт "Ільінская пятніца" — ратуюць ад забыцця фальклор беларусаў Латгалі, а так-

сама Смаленшчыны і Пскоўшчыны. Яны збіраюць і развучваюць песні, што яшчэ захоўваюцца ў памяці носьбітаў традыцыйнай культуры ў гэтых рэгіёнах. Для Сяргея Аленкіна, кіраўніка гурта, важна не толькі сабраць і архіваваць гэтыя песні, але і выконваць іх блізка да натуральнага гучання, як гэта робіць і Ірына Мазюк з Мінска.

“Кудмень” развучвае мелодыі Палесся (Пінскага, Столінскага, Лунінецкага, Бярозаўскага раёнаў Брэсцкай вобласці).

Я дзякую за падарунак — часопіс “Бельскі гасцінец”, галоўным рэдактарам якога з’яўляецца Дарафей Фіёнік, чытаю, што выдаецца ён у друкарні праваслаўнага Супрасьскага манастыра таварыствам “Музей малой айчыны”, што ёсць там шэраг рэдактараў, якія над ім працуюць (выходзіць ён пакартальна), і распытваю далей Дарафея — пра краязнаўчую і рэлігійную дзейнасць. У многім захоўваюцца беларускія жыхарам Белароччыны дапамога праваслаўнай царква. Але найперш — пра саму вёску і яе назву, якая сама пра сябе гаворыць.

— Студзіводы — цікавая назва вёскі, што азначае “сцюдзёная вада”. А ці ёсць там крыніцы або паданні пра іх?

— Крыніцы тут былі з халоднай вадой, старыя людзі паказваюць тэя месцы. А ўвогуле праз нашу вёску цячэ рака Беляя — тая самая, што і ў Бельску, ад яе і назва горада ўтварылася. Адзін з даследчыкаў у 20-х гадах пісаў, што на Белароччыне столькі назваў ад слова “белы” (Беласток, Бельск, Беляя Вежа, Беляя Рэчка і іншыя), што, магчыма, там і пачалася Беляя Русь.

Да 1520-га года Студзіводы былі ўласнасцю горада Бельска, а потым багаты бельскі купец Іван Сігневіч адкупіў гэту вёску і заснаваў тут свой двор. Яго брат быў ігуменам Супрасьскага манастыра. Увогуле першыя манахі гэтага манастыра былі з Бельскага Мікалаеўскага манастыра.

У пачатку 90-х гадоў, калі я ўваходзіў у Брацтва праваслаўнай моладзі ў Бельску, з’явілася ідэя пабудаваць на месцы Мікалаеўскага манастыра (ён згарэў у вайну) драўляную капліцу святога Міка-

лая (зрабіць рэканструкцыю званіцы, якая была на тэрыторыі манастыра). І мы гэта здзейснілі. Больш таго, зараз на гэтым месцы стаіць комплекс беларускіх школ — пачатковая школа, ліцэй. У той жа час мне даручылі заняцца вывучэннем гісторыі бельскіх цэркваў, і я разам з айцом Рыгорам Соснам напісаў кнігу. Матушка Антаніна таксама шмат стала вывучаць і пісаць. Напрыклад, на 800 старонках была апісана царкоўная ўласнасць на Белароччыне ў XV-XX стагоддзях.

Я ўсё больш здзіўлялася: як гэты малады хударлявы чалавек паспявае цягнуць такі вялікі воз клопатаў — музей і сельская гаспадарка пры ім (вядома, што працы на зямлі шмат), краязнаўчая і выдавецкая справа, рэлігійная дзейнасць пры царкве, дзе таксама займаецца друкаваным выданнем, глыбокае навуковае пранікненне ў традыцыйную культуру (сам Дарафей па адукацыі гісторык). Да таго ж ён дзейнічае яшчэ і як менеджэр — піша праекты, каб здабыць грошы на ўсё гэта. А ў яго ж сям’я — жонка і двое яшчэ невялікіх дзяцей, якія ў першую чаргу патрабуюць бацькоўскага клопату. Як старэйшы, ён скіраваў і сястру Ганну на тое, каб яе адукацыя была звязана з музеем. Увогуле такіх этанакіраваных людзей не часта сустрачэш. Безумоўна, пры музеі працуюць пэўная група энтузіястаў, аб’яднаных у таварыства “Музей малой айчыны”. Пачула ад Дарафея яшчэ пра адну ідэю, якую ён здзяйсняе з сябрамі:

— Наш музей — гэта традыцыйная сельская хата. Кругом Бельска ўсе вёскі былі мяшчанскія, а мяшчане — вольныя людзі. У той жа час Студзіводы былі прыватным дваром, у гэтай вёсцы жыло 20 прыгонных сялян, якія да канца прыгону заставаліся ўласнасцю свайго пана. Таму наша вёска заставалася цалкам сельскай. Сюды, у наш музей, прыязджаюць дзеці, каб азнаёміцца з сельскім побытам (большасць наведвальнікаў нашага музея, безумоўна, школьнікі).

І вось мы вырашылі, што і мяшчанскую культуру мы таксама павінны вывучыць і паказаць. Два гады таму з’явілася ідэя паставіць побач з вясковай хатай у Студзіводках мяш-

чанскі драўляны дом. У Бельску зносілі такі дом, пабудаваны ў 1811 годзе, і мы перанеслі яго ў Студзіводы. Але на яго месцы зрабілі раскопкі. Гэты дом стаяў непадалёку ад Бельскага замка. Раскопкі далі багаты археалагічны матэрыял гарадскога прадмесця з XII стагоддзя па XX. Магчыма, дом-музей, у якім мы пакажам яго гісторыю і археалагічныя знаходкі такога вялікага перыяду часу, не будзе мець аналагаў.

— Але ж на раскопкі трэба мець дазвол і рабіць іх прафесійна.

— У нашым таварыстве ёсць прафесійны археолаг. Наш сябар Збышак заканчвае гістарычны факультэт Варшаўскага ўніверсітэта, ужо 10 гадоў удзельнічае ў раскопках, так што даследаванне мы правялі прафесійна. У гэтым доме размесціцца наша бібліятэка, архіў, які яшчэ трэба сістэматызаваць. Гэта вялікая праца. Увогуле шмат яшчэ трэба зрабіць, зарабіць сродкі на ўсе нашы задумы і праекты. І да гэтага — настаянная праца ў дзеючым музеі: канцэрты, выставы, розныя імпрэзы, фальклорны фестываль, які праводзім раз на год.

АД АЎТАРА. Паколькі і сёлета на фестываль у Музеі малой айчыны ў Студзіводках ездзілі ўдзельнікі фальклорнага гурта з Беларусі “Кудмень”, дамовілася, што яны падзяляцца ўражаннямі з чытачамі нашай газеты, я не развітваюся з гэтай тэмай на доўга. Яна абавязкова будзе мець працяг у адным з наступных нумароў. А сёння хочацца пажадаць усім, хто вывучае гісторыю і культуру Падляшша і шчыруе ў гэтым музеі, далейшых поспехаў і здзяйснення ўсіх задум.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.
НА ЗДЫМКАХ, якія пакінулі нам Дарафей і Ганна Фіёнікі, адлюстраваны леташні фальклорны фестываль у Студзіводках: 1. Дарафей вітае ўдзельнікаў фестывалю. 2. Абрад ваджэння “куста” спраўляе фальклорны гурт “Жамярва”, якім кіруе Ганна. 3. Госці фестывалю — гурты “Тыневічанкі” і “Ад Познані”. 4. Маці Дарафея і Ганны прымае “Куст” на сваім падворку. 5. Выступае гурт “Кудмень” з Мінска. 6. Ірына МАЗЮК з Мінска расказвае пра абрад ваджэння “куста” на Піншчыне.

3 серыі “Святы і абрады”...

“Багач” — такую незвычайную назву атрымала манета, якую выпусціў беларускі Нацыянальны банк. Аднак, намінальны кошт “Багача” даволі сціплы — манеты выпушчаны коштам усяго ў адзін беларускі рубель (медна-нікелевая) і 20 беларускіх рублёў (сярэбраная).

Як паведамілі ва ўпраўленні інфармацыі Нацыянальнага банка Беларусі, памятных ма-

неты “Багач” з серыі “Святы і абрады беларусаў” выйшлі ў афіцыйнае абарачэнне 2 жніўня гэтага года тыражом па пяць тысяч штук кожнай вартасці.

Прыроду назвы манеты без цяжкасцей распазнаюць нумізматы: на адваротным баку злева і справа адлюстраваны беларускі нацыянальны арнамент з элементамі матыву “Багач”.

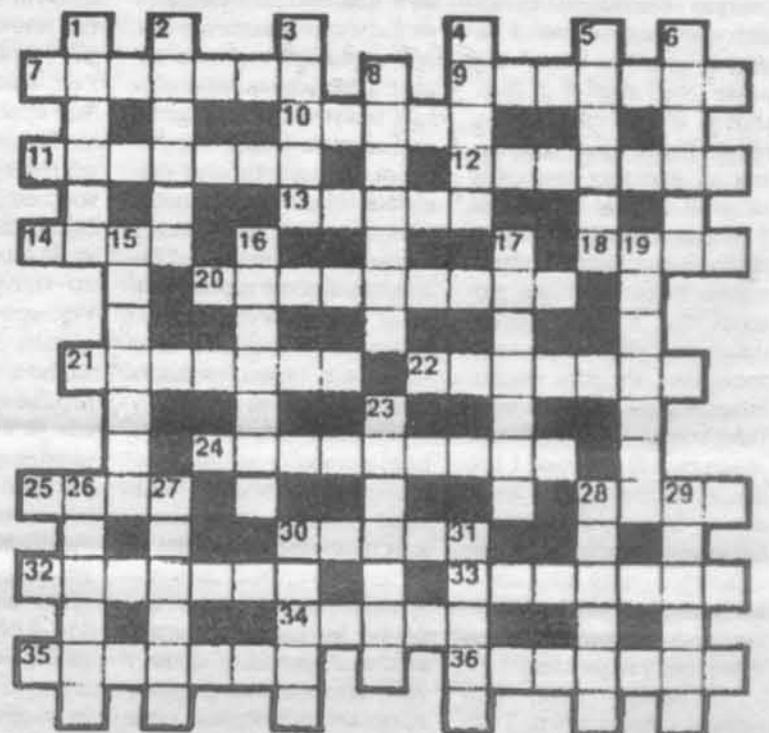
Крыжаванка ад Ірыны БЕКІШ

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ.

7. Асабовы састаў, экіпаж судна. 9. Уяўная лінія, якая дзеліць зямны шар на паўночнае і паўднёвае паўшар’і. 10. Будыніна, звычайна дашчаная, для часовага жылля. 11. Жылое, адміністрацыйнае ці гаспадарчае збудаванне. 12. Склад зброі і ваеннай амуніцыі. 13. Старая руская мера даўжыні, роўная 71 сантыметру. 14. Пасудзіна для кветак. 18. Цёмнаскуры прыслужнік у палацах і багатых дамах у XVIII і першай палове XIX стагоддзя. 20. Навука аб земляробстве і сельскай гаспадарцы. 21. Парода сабак з тоўстай тупой мордай, шырокімі грудзямі і кароткімі лапамі. 22. Тое, што можа быць узорам для пераймання. 24. Дзяўчына, якая займаецца гімнастыкай. 25. Рытм якога-небудзь руху. 28. Наяўныя грошы ўстановаў, прадпрыемстваў. 30. Імклівы напад войск на праціўніка. 32. Наказ паслядоўнікам, напчадкам. 33. Гвалтоўны захоп чужой маёмасці. 34. Балотная трава. 35. Чалавек, які займаецца мерапрыемствамі па захаванні і ажыццяўленні правіл гігіены. 36. Равеснік.

ПА ВЕРТЫКАЛІ.

1. Прынятая на сябе адказнасць за каго-небудзь; гарантыя. 2. Прадаўгаватая пасудзіна для кармлення жывёлы. 3. Матчына або бацькава маці. 4. Кіраўнік факультэта ў вышэйшай навучальнай установе. 5. Металічны грашовы знак. 6. Сельскагаспадарчая прылада ў выглядзе рашоткі з зубамі для рыхлення глебы. 8. Род кветкавых раслін сямейства крупянавых. Вечназялёныя, лістападныя дрэвы і кусты. 15. Адаленае, глухое месца. 16. Той, хто вядзе палітку кампрамісаў, супрацоўніцтва з буржуазіяй. 17. Стадыя ў развіцці царвей, насяжомых, рыб. 19. Рагулька з прывязанай да абодвух яе канцоў гумкай. 23. Пусты цыліндр у машынах. 26. Чалавек, які ў вольны час займаецца чым-небудзь не для заробку, а па ахвоце. 27. Выбуховае рэчыва. 28. Рэчы, звязаныя ў кавалак матэрыі, поспілку, хустку. 29. Два спараныя прадметы. 30. Вялікі гурт авечак. 31. Той, хто арэ зямлю; земляроб.

Адказы на крыжаванку змяшчаюць у гэтым нумары.
ПА ГАРЫЗАНТАЛІ:
1. Зарука. 2. Карыта. 3. Бабка. 4. Дзек. 5. Манета. 6. Барана. 15. Закупка. 8. Крушчына. 16. Згоднік. 17. Лічынка. 19. Рагата. 23. Барабан. 25. Зарука. 27. Трацін. 28. Кіунак. 29. Спарыш. 30. Амопа. 31. Арашч.
ПА ВЕРТЫКАЛІ:
Аска. 35. Санітар. 36. Каварыш.
Ліманства. 25. Тант. 28. Каса. 30. Атака. 32. Запаравіт. 33. Рабунак. 34. Аршын. 14. Вага. 18. Ароп. 20. Агрономія. 21. Бурбодог. 22. Прыклад. 24. Каманда. 9. Экватар. 10. Барак. 11. Будынак. 12. Арсенал. 13.

Падарожжа па мястэчках

Дзераўная — Івянец — Ракаў

Падарожжа па мястэчках навокал Налібоцкай пушчы выводзіць нас на яе ўсходнюю ўскраіну. Гэта ўнікальны і вялікі ў еўрапейскіх маштабах край паміж Нёманам, Заходняй Бярэзінай, Іслаччу і іншымі рэчкамі. Варта паглядзець на карту, а лепш — з вышыні птушынага палёту, з борта верталёта, і ўбачыш, што на прасторах у дзесяткі кіламетраў няма ніводнай вёскі, а толькі ручаі, раўчкі, балотцы, балоцістыя нізіны, і ўсё гэта ў хваёвых і яловых барах. Многія тапанімічныя назвы літаральна адлюстроўваюць гэтую прыроду — возера Кромань, рэчка Кроманька, вёска Гадзішча, урочышча Цёмны Лес, а некаторыя сведчаць пра гісторыю гэтага краю — Графскі Лес, Графскае Балота, Каралеўскае Урочышча і іншыя. Усё прасякнута сцежкамі, брадамі, рачулкамі, якія губляюцца ў балотах і барах — напрыклад, Чорная Рэчка, Цёмныя Воды. Падарожніку, якому цікава прыроднае асяроддзе, пазнавальна было б пераадолець гэтыя 20-30 кіламетраў і набрацца ўражанняў ад прыгажосці мохавых паляў. Калі гэты чалавек пільны, вясковы, ведае прыроду з дзяцінства, ён абавязкова заўважыць балоцістыя травы, зараснікі чароту. Гэта падарожжа, урэшце рэшт, прыводзіць да мяжы гэтага грандыёзнага краю, і тут пачынаецца ўжо асвоенае продкамі, створанае антрапагенным уздзеяннем на прыроду асяроддзе.

Яно пачынаецца прыкладна ад былога мястэчка, а зараз вёскі ДЗЕРАЎНАЯ, і цягнуцца на паўночны ўсход і на поўнач. Мястэчка знітоўвала многія дарогі, якія звязвалі Мір, Стоўбцы, Рубяжэвічы, Івянец. Некалі гэта істотным чынам уплывала на гаспадарча-эканамічныя зносіны. Напрыклад, на тыя ж кірмашы. У краі, дзе сыходзіцца Панямонне, Цэнтральныя рэгіён і адгалоскі Палесся, кірмашовыя зносіны мелі вялікае значэнне. Таму Дзераўная мае такую разгалінаваную вулічна-квартальную планіроўку, што ўласціва ўвогуле большасці тутэйшых мястэчак, іх дзеліць напалову ручаі ці невялічкая рэчка, праз якую быў брод, мастак або паромная пераправа. Гэтая з'ява, папулярная ва ўсходніх славян, у значнай ступені захавалася ў суседняй Расіі. Для расійскіх малых гарадоў характэрнае такое берагавое размяшчэнне з прысутнасцю прыстані і ракі, што дзеліць паселішча на дзве часткі. Іншая справа, што там маштабы водных шляхоў больш значныя. І Дзераўная, і Івянец, які размяшчаны непаладзкі ад Іслаччы, некалі былі берагавымі мястэчкамі, дзе адбываўся сплав лесу, перавоз тавараў на віцінах і стругах, што адбывалася істотную ролю ў іх развіцці.

Сістэмная з'ява, што склалася ландшафтна і гісторыка-гаспадарча, працягваецца найперш у тым, што па краі Налібоцкай пушчы ідзе вясковая дарога, якая знітоўвае мястэчкі Дзераўная, Івянец і ідзе далей да Янскага Замосця ў Валожынскім раёне. Па гэтым шляху шмат цікавых паселішчаў: вёскі Хотара, Заброддзе, былое мястэчка Ка-

мень. Па суседству бачны паселішчы, назвы якіх адлюстроўваюць глыбінку ўскраіні гэтых мясцін: вёска Вуглы, невялічкая Пагаралка і іншыя.

Мястэчка ІВЯНЕЦ — больш маштабнае ў параўнанні з Дзераўнай, больш развітое ў плане і ў плане разнастайных шляхоў. Тут буйная і водная артэрыя — Заходняя Бярэзіна з Іслаччу, што ўпадае ў яе. Гэты суток вызначыў тое, што паселішча мела магчымасць фарміравацца ў пэўных міжрэччывых сектарах, з аднаго боку, а з другога боку, уздоўж берагоў цягнуліся сухапутныя шляхі. Шляхі з той жа Дзераўнай, з Каменя, з Бахштаў, Гіа, Валожына, буйная дарога з Ракава, шляхі з Рубяжэвіч. З гэтага разгалінавання шляхоў можна ўявіць значнасць гэтага паселішча.

Вялікае значэнне для развіцця мястэчка мелі сакральныя збудаванні. Каталіцкі кляштар з двухвежавым прыгожым касцёлам на беразе ракі ствараў дамінаваны комплекс збудовы і вызначаў яе мастацка-выразны асаблівасці. Справа ў тым, што дойдзі ўлічвалі прыгажосць прыроды, навакольнага асяроддзя і вельмі трапна і ўмела выбіралі месца размяшчэння дамінаванты. Кірмашовая плошча ў Івянцы знаходзілася ў правабярэжнай частцы ля сыходжання дарог з Каменя, Бахштаў і Дзераўнай. Ландшафт складаецца з поймавых нізін, невялічкіх і вольных ад лесу пагоркаў,

Іншая культура ў гэтым асяроддзі. Ландшафт спакойны,

прытым, што навакольнае лясное даволі блізка падступаюць да самога мястэчка, і таму асобныя вуліцы, кварталы і завулікі выглядаюць вельмі маляўнічымі астраўкамі — так, што сама збудова іншы раз успрымаецца не адразу. Калі малыя гарады Заходняй Еўропы аднародныя ў сваёй эвалюцыі, у сваёй архітэктуры і мастацкім вобразе, то малыя гарады Беларусі, прынамсі гэтага краю, адлюстроўваюць векавы кантраст сінтэзу культур, пра які варта згадваць часцей. Арганічная прырода, што захавалася ў сваёй першабытнасці, фальклорная па сваёй сутнасці месцавая збудова з сярэбрыстымі зрубамі і дахамі, шчыльная, экзатычная для еўрапейца, над якой кантрастна ўздымаюцца вострыя шпілі альбо белых, альбо стракатых, пабудаваных з валуноў і мазаічнай муроўкі касцельных гмахаў, ля падножжя якіх — люстэрка сажалкі або ракі. Карціна кампазіцыйна і вобразна прывабная, шматкампанентная. Яе адразу можна заўважыць у беларускіх малых гарадах — былых мястэчках. Вежы касцёлаў бачны на многія кіламетры, з'яўляюцца пэўнымі арыенцірамі і ў той жа час абзначаюць прысутнасць

плошча: улічваецца той фактар, які гістарычна быў характэрным для еўрапейскіх гатычных гарадоў. Мы ведаем, што для ўсходнеславянскіх гарадоў цэнтрам з'яўляўся замак, дзядзінец ці замчышча. Побач з гандлёвай плошчай у мястэчках звычайна існавалі сакральныя збудаванні. Яны існуюць і зараз у Ракаве, хоць даўнейшыя не захаваліся. У XIX—пачатку XX стагоддзя ў Ракаве былі збудаваны касцёл і царква. Касцёл — у раманна-гатычным стылі, велічны, вельмі сілуэтны, з вызначальнымі магутнымі формамі, якія моцна ўплываюць на ўвесь навакольнае ландшафт. Калі ехаць па Гродзенскай шляху, якая знаходзіцца за чатыры кіламетры ад Ракава, то вежы касцёла вельмі прыгожа і маляўніча прыцягваюць да сябе ўвагу. Раней гандлёвая плошча ў Ракаве была вельмі шчыльна збудавана дамамі-крамамі з галерэямі, якія выходзілі на вуліцу — галерэя да галерэі, з ганачкамі. Нездарма фатографы пачатку XX стагоддзя гэты кантрастны архітэктурны малонак фіксавалі. Гэта было прыгожа, выразна і вельмі тыпова, кампактна. Тут праявілася ў поўным сэнсе рацыянальная, эканамічная, па сённяшнім разуменні, месцавая збудова — усё дзеля гандлю, дзеля кірмашу. Яна сканцэнтравана ў цэнтры мястэчка. У час кірмашу ракаўскую архітэктурную арганічна дапаўнялі вазы, коні, пакрытыя папонамі, на вазах і проста на зямлі — рамесныя вырабы,

тут жа прадаваліся розныя пачастункі. Бурлівае жыццё мястэчка можна параўнаць з вуллем, муравейнікам у самым лепшым сэнсе, дзе жыццё кіпела. Дзеля гэтага такія паселішчы і ствараліся.

У сённяшнім Ракаве захавалася больш, у параўнанні з іншымі мястэчкамі такога ўзору, збудовы. Яна дае магчымасць адчуць і зразумець, якім было мястэчка даўней.

Падсумоўваючы наша падарожжа і гаворачы пра актуальнасць праблемы, хачэцца б адзначыць, што летась у Мінску праходзіла буйная міжнародная канферэнцыя Саюза архітэктараў краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, прысвечаная праблеме захавання і развіцця малых гарадоў Беларусі як рэгіянальных і лакальных цэнтраў адраджэння правінцыі, адраджэння лакальных тэрыторый. Я выступаў перад замежнымі спецыялістамі, якіх вельмі зацікавіла і ўзрушыла тое, што ў нашых малых гарадах захаваліся велізарны пласт складанай разнастайнай культуры. Гэта не толькі помнікі, збудаваныя ў тым ліку і еўрапейскімі дойлідзямі, гэта не толькі відавочная архітэктурна-урбаністычная збудова з яе еўрапейскімі і славянскімі асаблівасцямі, тут захаваны архітэктурны фальклор і наваколле, багатае словам, песняй, міфалогіяй, духоўнасцю, багаццем светапоглядавых уяўленняў, назвамі колішніх сядзіб і фальваркаў, старадаўніх паркаў, ветракоў, урочышчаў. Усё гэта ўспрымаецца як велізарны скарб, іх здзіўляе, што столькі духоўнасці захавалася ў гэтым наваколлі, столькі гістарычна пазнавальнай тэкстуры. І такая багатая, прыгожая прырода! Уся гэта тонкая матэрыя сапраўды характэрная для Беларусі. І што важна — тут магчыма знайсці архітэктурныя і горадабудаўнічыя сродкі, каб гэты тэкст можна было захаванне і прапісаць у наваколлі. Магчыма сузіраць гэтае наваколле, пракаціцца на кані па малых дарогах да суседняга мястэчка, прайсціся да суседняй вёскі, азнаёміцца з мясцовым прыродным і гістарычным асяроддзем. Такое падарожжа пераконвае, што наш край вельмі багаты сваёй спадчынай культурай, якая можа сілкаваць пэўнае духоўнае развіццё.

Аляксандр ЛАКОТКА,

доктар архітэктуры

Фота з архіва аўтара: касцёл святога Міхаіла ў Івянцы Валожынскага раёна Мінскай вобласці на беразе ракі Волма. Пабудаваны ў XVIII стагоддзі; кірмаш у Ракаве ў пачатку XX стагоддзя

Расія, Кабардзіна-Балкарская рэспубліка

Мару вярнуцца дамоў

Я, Федарчук Алег Мікалаевіч, нарадзіўся ў 1940 годзе ў вёсцы Бор-Дублянец Столінскага раёна Брэсцкай вобласці. Пасля вучобы ў Столінскім сельскагаспадарчым тэхнікуме я, маці і малодшы брат выехалі на Каўказ. Працаваў эканамістам, зараз на пенсіі.

Адказваю за культурную работу ў НКЦ беларусаў "Сябры" ў горадзе Нальчыку Кабардзіна-Балкарскай рэспублікі. Спяваю ў гурце народнай песні. Мару вярнуцца жыць у Беларусь. Я адзін, без сям'і.

Мой адрас: Расія, 360000, Кабардзіна-Балкарская рэспубліка, г. Нальчык, вул. Асецінская, 125, кв. 33. тэл. 77-13-95.

Расія, Яраслаўль

"Памяць сэрца" беларусаў Яраслаўшчыны

Перад вамі, паважаныя чытачы, унікальны здымак. На ім вы бачыце беларусаў-ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, якія жывуць у Яраслаўлі. Унікальнасць жа заключаецца ў тым, што сфатаграфаваліся яны ў Дзень Перамогі ў музеі класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча, які быў адкрыты ў мемарыяльным доме ў 1991 годзе. Адзіны беларускі музей, што дзейнічае на тэрыторыі Расійскай Федэрацыі (на пачатку XX стагоддзя тут жыла сям'я Багдановічаў).

У 1995 годзе на базе музея быў створаны Цэнтр беларускай культуры, дзе праходзяць усе мерапрыемствы дыяспары. Традыцыйным стала правядзенне тут дзяржаўных і народных свят, сустрэчы з ветэранамі вайны. Узначальнае музей Наталія Прохарава.

Здымак узяты з кніжкі "Памяць сэрца", якую перадала ў рэдакцыю нашай газеты старшыня Яраслаўскай рэгіянальнай грамадскай арганізацыі руска-беларускай дружбы "Сяброўства" Таццяна Фадзеева. Яна ж (аўтарства ў кнізе не ўказана) з'яўляецца і фактычным аўтарам кнігі, большасць яе артыкулаў. Прынамсі, на гэта ўказвае прысвячэнне: "Памяці майго бацькі і ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны".

У зборнік уключаны біяграфічныя матэрыялы пра ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, якія або вызвалілі Беларусь, або нарадзіліся ў Беларусі і сёння пражываюць у Яраслаўлі і Яраслаўскай вобласці. Да ведама жыхароў нашай краіны і асабліва навукоўцаў паіменна назавём ураджэнцаў Беларусі. Гэта — Уладзімір Харытановіч з сяла Зубравічы Грыўскага раёна, Аляксандр Айзенштат з Віцебска, Леў Каваленка з сяла Ульянавічы Віцебскай вобласці, Іван Ахрэменка з Калінкавіч Гомельскай вобласці, Аркадзь Валугеў з вёскі Дзвінаса Мінскай вобласці.

У кніжцы змешчаны таксама артыкул пра вынікі пяцігадовай работы арганізацыі "Сяброўства". У архівах Яраслаўскай вобласці яе сябрамі сабраны звесткі пра беларусаў, якія пражывалі на тэрыто-

рыі краю з канца XVIII стагоддзя. Знойдзеныя ў архіве дакументы пацвярджаюць, што ў гады Першай сусветнай вайны Яраслаўль прымаў шматлікіх бежанцаў з Беларусі. Тут, у эвакуацыі, дзейнічаў Мінскі настаўніцкі інстытут. У гады Вялікай Айчыннай вайны ў Яраслаўль былі эвакуіраваны Мінскі і Віцебскі медыцынскія інстытуты, на базе якіх у 1944 годзе быў арганізаваны Яраслаўскі медыцынскі інстытут. У 70-я гады беларусы актыўна асвойвалі Яраслаўскае нечарназем'е. А ў канцы XX стагоддзя Пераслаўскі раён прыняў некалькі дзесяткаў сем'яў перасяленцаў з Гомельскай вобласці, якія пацярпелі ў час аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Сёння, як гаворыцца ў кніжцы, на тэрыторыі горада і вобласці пражывае каля 750 ветэранаў-беларусаў, узнагароджаных па Указу Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі юбілейнымі медалямі "60 год вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў". Уручэнне іх адбылося 16 кастрычніка 2004 года ў будынку Адміністрацыі Яраслаўскай вобласці.

У зборніку названы таксама прозвішчы прадстаўнікоў беларускай дыяспары Яраслаўля, якія ўносяць вялікі ўклад у развіццё гаспадаркі і культуры горада і вобласці, у выкананне сумеснай руска-беларускай праграмы "Дызелізацыя". Сярод іх — В.Галагаеў, дэпутат Дзяржаўнай Думы Яраслаўскай вобласці (са Шклоўскага раёна), Н.Мякунова, генеральны дырэктар ЗАТ "Хром" (з Гомельскай вобласці), В.Шубін, намеснік начальніка Яраслаўскага Вышэйшага ваеннага зенітна-ракетнага інстытута ПВА (з Брэста), Н.Голуб, дырэктар будаўнічага тэхнікума, заслужаны настаўнік Расійскай Федэрацыі (з Гомельшчыны).

Зборнік адкрываецца прывітаннем губернатара Яраслаўскай вобласці Анатоля Лісіцына, дзе ён нізка кланяецца ветэранам, жадае ім усяго добрага. Кніга выдана пры падтрымцы Адміністрацыі Яраслаўскай вобласці і непасрэдна губернатара.

Валянціна ГРЫШКЕВІЧ.

Працяг тэмы

Бельгія

Трэба стварыць "Мартыралог"

З нагоды публікацыі Святланы Лакоткі, супрацоўніцы Белдзяржмузея народнай архітэктуры і побыту

Часам маю ахвоту пагартнаць ды і пачытаць тыднёвік "Голас Радзімы". Сярод розных артыкулаў сустракаюцца асабліва цікавыя, якія засяроджваюць увагу чытача на культуры і гісторыі Беларусі — нашага краю.

У артыкуле "Страты драўлянага дойлідства" ("ГР" № 15-17 ад 28.04.05) вы, спадарыня Святлана Лакотка, закранулі вельмі цікавую і балючую тэму: страты ад знішчэння (наўмыснага ці выпадковага, падчас ваенных дзеянняў) помнікаў нашай гісторыі, нашай нацыянальнай спадчыны. Як Першая, так і Другая сусветныя войны прынеслі Беларусі матэрыяльныя і культурныя страты, якія і сёння яшчэ адбываюцца на гаротным лёсе беларускага народа.

Думаю, што настаў час напісаць комплексны "Мартыралог" нашых гістарычных помнікаў, пачынаючы ад Першай сусветнай вайны (а то і раней...), — не толькі матэрыяльных, але і культурных ды экалагічных страт Беларусі. Бо з Беларусі вывозіліся калісьці культурныя багацці як на Усход (пачынаючы з 1812 года, а то і раней!), так і на Запад. Вельмі няшмат знойдзена з вывезеных помнікаў нашай культуры, якія вяртаюцца сапраўднаму ўласніку — Беларусі (глядзіце "ГР" № 18-19 ад 12.05.05, "Ідэнтыфікаваны партреты з нясвіжскай калекцыі Радзівілаў"). Багацці нашай культуры — уласнасць беларускага народа, не прададзеныя, а самавольна ці сілком забраныя з нашых палацаў, замкаў, цэркваў, бібліятэк, музеяў, захоўваюцца цяпер не толькі ў пеціярбургскім Эрмітажы і ў шматлікіх іншых музеях, сховішчах, бібліятэках Расіі, але і Украіны, Літвы, Польшчы...

У прапанаваным "Мартыралогу" неабходна дакладна і аб'ектыўна апісаць, што тварылася ў Беларусі і ў міжваенны, і пасляваенны час. Гэтая тэма амаль што "табу" да сённяшняга дня. За выключэннем рэдкіх дакументальных сведчанняў, як, напрыклад, "Успаміны" спадара Пятра Грыгарэнкі аб разбурэнні спецыяльнымі вайсковымі падраздзяленнямі, якімі камандаваў ён жа сам, цэркваў у Віцебску і ў Мінску.

А колькі ж узарваных, разбураных кашлічак, цэркваў, касцёлаў, синагог, пра якія ніхто не піша, а яны да сёння — незагойная рана Беларусі. Мне самому прышлося бачыць у Ляхавічах, недалёка ад рачулікі Ведзьмы, вялікі пусты пляц, на якім раней стаяла прыгожая старая царква, якая, як у нас гаварылі, памятала яшчэ вайну са шведамі! Царкву тую я добра ведаў, бо даводзілася часам прыслужваць святару. На званіцы мы, хлапчукі, залязалі, каб паглядзець званы. Вандалы браліся ўзарваць яе ажно два разы, і дзіва — яна не здавалася!

Помніца рачуліка Ведзьма, прыгожанькая, чысценная, з жоўтым пясчаным дном, у якой мы часта купаліся. Што з ёю сталася цяпер? — прасты забалоца-

ны раўчук, заросшы абапал на сотню ці больш метраў чартапалохам (прыгожа пра Ведзьму, і не толькі, піша Я. Несцяровіч у кнізе "Памяць. Ляхавіцкі раён", Мінск, 1989. Ст. 350). Ужо і старога замчышча не відаць. Няма ўжо і Замкавай вуліцы з яе чыстаю крыніцай, што паіла насельніцаў вуліцы, якая цяпер чамусьці носіць імя Рачанава. А хто ён такі?! А старыя знішчаныя праваслаўныя, уніяцкія і каталіцкія могілкі, што паміж Ляхавічамі і Малой Хотвай? Некаторыя пахаванні, як вядомага роду Солтанаў, раскапаныя, а каплічка перавернута. Ці ж гэта не вандалы такое маглі зрабіць? А што сталася са старымі габрэйскімі могілкамі? Надмагільныя пліты забралі, а на могілках зрабілі так званы "аўтадром", дзе вучыліся ездзіць на грузавіках! А ў самым цэнтры мястэчка, на рынку, знішчаны гістарычныя гандлёвыя рады. У ваколіцах Ляхавіч раскапалі і зааралі тысячагадовыя курганы. Зніклі ўсе ветракі, якія стаялі каля многіх вёсак (у маіх Жарабковічах іх было два), якія не толькі ўпрыгожвалі наваколле, але і добра служылі людзям.

Гэта толькі маленькі куточак Заходняй Беларусі, які асабіста добра ведаў і люблю. А што ж рабілася па ўсёй Беларусі: у Полацку, Віцебску, Мінску, Навагрудку?..

Зірніце ў "ГР" № 18-19, 12.05.05. У артыкуле "З глыбіняў стагоддзяў з'явіліся лікі..." прыведзены сведчанні таго, як бязлітасна абышліся атэісты з Марыінскім касцёлам. Ды ці толькі з ім?

Увогуле, не мне раскадваць, якія страты пацярпела наша Беларусь. Вы ведаеце гэта лепей, як хто іншы. Напісаў, каб сказаць, што настаў час зрабіць аб усім гэтым грунтоўныя і поўныя, аб'ектыўныя і сумленныя даследаванні, пакуль памяць жывая. Трэба нам ачысціць нашае сумленне і душу, як у сапраўднай споведзі. Трэба, каб нашчадкі ведалі ўсю праўду аб нашым мінулым. Без гэтага не будзе ў іх будучыні.

З маладых гадоў жыў я на Захадзе — у Нямецчыне, а пасля, ужо амаль 60 гадоў, у Бельгіі. Шмат прыйшлося паездзіць амаль што па ўсіх краінах Заходняй Еўропы. Я бачу, як кожны народ шануе сваю гістарычную спадчыну, а што было знішчана войнамі (а знішчэнні былі іншы раз таталяльныя — я гэта таксама бачыў) аднаўляецца ці рэстаўрыруецца. Я бачу, як гісторыкі выяўляюць сведчанні аб усіх падзеях вайны, якія б няўпешныя яны часамі ні былі, збіраюць дакументы не толькі ў розных архівах, але і ад людзей, якія былі сведкамі ці ўдзельнікамі тых падзей. Пра ўсё гэта — сотні кніжак, артыкулаў у прэсе, дыскусіі па тэлебачанні...

Калі прачытаў, спадарыня Лакотка, ваш артыкул у "ГР", неяк запчымела душа, захацелася вам напісаць. Прашу прыняць выказванне маёй шчырай павагі да вас і хачу пажадаць шлённай працы ў адраджэнні гістарычнай памяці нашага народа.

Алесь АРЭШКА.

Суайчыннікі ў свеце

ПАЛЬМБАХ Аляксандр

Пальмбах Аляксандр Адольфавіч (псеўд. А. Тэмір, 10.09.1897, Дрыскі Віцебскай губ., цяпер Верхнядзвінск Віцебскай вобл. — 22.10.1963, Кызыл, Расійская Федэрацыя).

Пальмбах Аляксандр Адольфавіч (псеўд. А. Тэмір, 10.09.1897, Дрыскі Віцебскай губ., цяпер Верхнядзвінск Віцебскай вобл. — 22.10.1963, Кызыл, Расійская Федэрацыя), пісьменнік, вучоны-цюрколяг адзін са стваральнікаў Тувінскага пісьменства, прафесар (1960), заслужаны дзеяч літаратуры і мастацтва Тувінскай АССР (1963).

Дзед А.Пальмбах паходзіў з абруселых немцаў, заставіўшыся без бацькі, выхоўваўся сярод сялянскіх дзяцей у вёсцы Мадліна пад Віцебскам, даў дзецім добрую адукацыю. Бацька А.Пальмбах, Адольф Аляксандравіч, працаваў лекарам, прынцыпова гаварыў па-беларуску. Маці, Алена Дзмітрыеўна, руская па паходжанні, настаўнічала, ставіла школьныя і хатнія спектаклі. У сям'і была вялікая бібліятэка. Дзяцінства А.Пальмбах прайшло ў Віцебску, у інтэрнацыянальным асяродку. У 1904-1905 гадах у сувязі з хваробай ездзіў з бацькам у Сарэнта (Італія), па дарозе аглядаў музеі, помнікі архітэктуры. У 1906-1915 гадах вучыўся ў Віцебскай мужчынскай гімназіі. Тады ж пазнаёміўся з вядомым цюрколягам і арабістам Пацалуеўскім, які зацікавіў юнака ўсходняй філалогіяй і філасофіяй. Пасля пажару ў доме сям'я перасялілася ў Лёзна.

Скончыўшы з залатым медалём Віцебскую гімназію, Аляксандр спрабаваў паступіць у Пеціярбургскі політэхнічны інстытут. Але тут юнак мабілізаваўся ў армію. Ён камандаваў узводам, зблізіўшыся з салдатамі, падтрымаў звяржэнне царызму. У 1918 годзе экстрэмам здаў на выдатна экзамены за курс Віцебскага аддзялення Маскоўскага археалагічнага інстытута. Дэмабілізаваўшыся (1921) вярнуўся ў Лёзна, дзе настаўнічаў, пісаў друкаваў вершы, стаў членам Усерасійскага саюза палякаў. У 1924 годзе пераехаў у Маскву, дзе быў дырэктарам школы ў Хамоўніках. Стаў ініцыятарам стварэння і членам рэдакцыі часопісаў "Мурзілка" і "Юныя строітэлі". Як вольны слухач наведваў Вышэйшыя літаратурныя курсы. У 1925-1926 гадах выкладчык, потым дацэнт Камуністычнага ўніверсітэта працоўных Усходу, дзе пазнаёміўся з многімі будучымі дзеячамі Тувінскай культуры. Напісаў апавяданні, апавесць "У краіне вялікіх рэк" з жыцця Кітая, Індакітая і Камбоджы (тыпалагічна гэтыя творы роднасныя творам Янкі Маўра і, не выключана, напісаны пад яго ўплывам).

Даведаўшыся ад калеж, што ў тувінцаў няма свайго алфавіта, сваіх падручнікаў, кніг, А.Пальмбах рашыў скончыць аспірантуру Інстытута нацыянальных культур народаў Саветаў Саюза і ўвайшоў у склад спецыяльнай камісіі лінгвістаў па стварэнні тувінскай пісьменнасці. У 1930 годзе камісія прыбыла ў Кызыл і прыступіла да работы. Стаўшы яе вучоным сакратаром, А.Пальмбах прапанаваў свой варыянт новацюркскага лаціна-заванага алфавіта, які быў зацверджаны. Удзельнічаў у перапісе насельніцтва Тувы, напісанні першай калектыўнай апавесці "Расказ Самбукай". За кароткі час стварыў слоўнік тувінскай мовы і "Асноў тувінскай арфаграфіі", якія мелі па некалькі выданняў, кіраваў літаб'яднаннем пры газеце "Шын". Працаваў у Тувінскім навукова-даследчым інстытуце мовы, літаратуры і гісторыі. У 1938 годзе А.Пальмбах камандзіравалі ў Чэлябінск, дзе ён загадаў кафедрай мовы, а затым быў дэканам філалагічнага факультэта педагогічнага інстытута. Перакладаў на рускую мову апавесць "Слова аратага" тувінскага класіка С.Тока, творы С.Сарыг-Оала і іншых. Узнагароджаны двума медалямі.

Пасля смерці ў архіве А.Пальмбах знайшлі запісы некалькіх соцен літаратурных скажэнтаў, у тым ліку будучай апавесці "Скарб". Некаторыя з іх зроблены на тувінскай мове. У Кызыле належаў суайчынніку ласкава называюць "Аляксандр-Бакшы" ("Аляксандр-настаўнік"). Яму ж прысвечана кніга "Аляксандр Пальмбах — пісьменнік і чалавек" (Кызыл, 1967).

Святлана САЧАНКА.

Літва, Вісагінас

Ірына КУЗНЯЦОВА, сябар Беларускага культурнага цэнтра "Крок":

"Беларусь-ТВ" і сайт Belarus21.by адкрываюць літоўцам сучасную Беларусь

— Ірына, я ведаю, што вы нарадзіліся ў Беларусі. А як трапілі ў Літву?

— Нарадзілася я ў Шчучынскім раёне Гродзенскай вобласці, скончыла Ражанскаўскую сярэднюю школу (вельмі добрая была ў нас школа з беларускай мовай навучання, мая маці працавала там настаўніцай). Затым вучылася ў Гомельскім інстытуце чыгуначнага транспарту, пасля чаго разам з мужам пераехала жыць і працаваць у Літву — будаваць Ігналінскую атамную станцыю, дзе працаваў дзядзька мужа. З таго часу і жывём у Вісагінасе. Ужо 21 год. У нашым горадзе такіх шмат: з 30 тысяч жыхароў — 3 тысячы беларусаў. І цяпер маем моцную суполку.

— А як вы ўключыліся ў грамадскую работу, у беларускі рух?

— Ды неяк зняпаку. Кіраўнік нашага Беларускага культурнага цэнтра "Крок" Алег Давідзюк быў занепакоены тым, што прыспыніла сваё існаванне беларуская перадача на прыватным гарадскім тэлебачанні, бо няма было каму яе рыхтаваць, і прыцягнулі мяне да гэтай справы, відаць, таму, што захавала добрую беларускую гаворку. Цэнтр па гранту атрымаў тэхніку, і мы за свае сродкі самі рабілі здымкі і мантаж. У нашай перадачы перш за ўсё гучалі навіны з Бацькаўшчыны, якія мы чэрпалі з газет, у першую чаргу з "Голасу Радзімы". Калі пачала працаваць над тэлеперадачай, то стала пісаць і ў нашу мясцовую газету "Сугардас" (гэта назва мясціны, дзе размешчаны Вісагінас). З рэдакцыяй дамовіліся, што ў газеце будзе старонка на беларускай мове. Прайшло пяць гадоў, і наша тэлеафілія ўжо не можа забяспечыць неабходную якасць перадач, таму шукаем магчымасці зрабіць перааснашчэнне, каб аднавіць іх выхад. І яшчэ вядзём перамовы з беларускім каналам "Беларусь-ТВ", каб дасылаць раз у квартал навіны нашай вісагінасаўскай суполкі.

— Што служыць для вас крыніцай інфармацыі?

— Важная акалічнасць, што Вісагінас — вельмі камп'ютарызаваны горад, амаль кожны карыстаецца камп'ютарам і Інтэрнэтам. І сайт "Голасу Радзімы" Belarus21.by вельмі папулярны ў нас. Бадай, другі найбо-

льш якасны з сайтаў, якім карыстаюцца ў Вісагінасе. Прызнаюся, што з гонарам выслухоўваем станоўчыя водгукі аб сайце Belarus21.by ад знаёмых. Дзякуючы яму, многія маюць больш поўнае ўяўленне аб сучаснай Беларусі. Увосень наш "Крок" адзначыць сваё 10-годдзе. Рыхтуемца да гэтай даты.

— Ці часта бываеце на Радзіме? Ёсць у вас тут сваякі, сябры?

— Раней часцей прыязджалі, зараз не, бо шмат спраў дома. Маці жыве на Гродзеншчыне ў Мастах. А ў Лідзе, Мінску — браты, сёстры, шмат сваякоў.

— Як вам удалося, пражыўшы 21 год у Літве, захаваць такую прыгожую беларускую гаворку, культуру мовы?

— Беларуская мова была глыбока засвоена з дзяцінства, у школе, і яна лёгка аднавілася прыкладна гадоў пяць таму, калі я ўключылася ў грамадскую работу. У "Кроку" мы гаворым па-беларуску, пасяджэнні рады праводзім таксама па-беларуску. Мабыць, калі жывеш далёка ад Радзімы, больш востра адчуваеш патрэбу ў роднай мове. Прыклад іншых нацыянальных таварыстваў, аб'яднанняў таксама мае значэнне. Мы да іх прыглядаемся, а яны нас паважаюць за тое, што трымаемца сваіх традыцый. У нашым беларускім культурным цэнтры ёсць знакамты фальклорны ка-

лектыў "Світанак", які дае вялікія канцэрты, яго выступленні горада прымаюцца глядачамі. Нядаўна ладзілі дабрачынны канцэрт для дзяцей-інвалідаў, дзяцей з праблемных сем'яў.

— Што робіць БКЦ "Крок" для таго, каб у Літве пачувацца беларусамі, вучыць дзяцей роднай мове, каб яны ведалі, дзе іх карані?

— У 1996 годзе ў нас у Вісагінасе былі створаны беларускія класы. Тыя дзеці, якія паступілі тады ў першы клас, зараз скончылі 11-ты. Гэтыя беларускія класы існавалі ў звычайнай школе. Некалькі прадметаў вялося на беларускай мове, астатнія — на літоўскай. А потым гэтыя класы закрылі. Колькі мы ні змагаліся, іх пакуль не аднавілі. Кажуць, што няма сродкаў і вучняў мала. Бацькі дзяцей вельмі засмучаныя гэтым. Далей дзеці сталі вучыцца на рускай мове. Гэта праблема нас вельмі хвалюе.

— Ёсць яшчэ выйсце — гэта навучанне ў нядзельнай школе.

— Нядзельная школа ў нас ёсць, але яна не дае поўнага курса прадметаў. Там больш ідзе гаворка пра культуру, традыцыі — агульнае беларусазнаўства. Гэта вельмі карысная справа, якую мы падтрымліваем. Відэакасеты, літаратуру перадаём у нядзельную школу і ў школу, дзе ў нас былі беларускія класы — зараз там засталіся факультатывы, і яны

актыўна там выкарыстоўваюцца.

Праз кабельнае прыватнае тэлебачанне глядзім праграмы "Беларусь-ТВ", запісваем цікавыя канцэрты беларускіх калектываў, якія там паказваюць. У сваёй працы іх таксама выкарыстоўваем. Але ўсё роўна не хапае відэакасет з фільмамі, спектаклямі на беларускай мове, канцэртамі і запісамі народных абрадаў.

— Тыя дзеці, якія вучыліся ў вас па-беларуску, арыентаваліся на тое, каб атрымаць адукацыю ў беларускіх вышэйшых навучальных установах?

— Так, многія. І вучацца ўжо некаторыя, бо былі добра падрыхтаваныя. Я магу на прыкладзе сваёй дачкі Юлі, якая вучыцца ў эканамічным універсітэце ў Мінску, гэта сцвярджаць. Тут шмат прадметаў выкладаецца па-беларуску, і яна спраўляецца.

— А якую спецыяльнасць набывае ваша дачка?

— Эканоміка турызму. Цікавая спецыяльнасць.

— Нашы навучальныя ўстановы даюць звесткі ў першую чаргу пра турызм на Беларусі. На што вы разлічваеце, дзе будзе працаваць ваша дачка?

— Першае, на што мы разлічваем, адпраўляючы сваіх дзяцей вучыцца ў Беларусь, — гэта высокая якасць адукацыі, якую даюць беларускія вышэйшыя навучальныя ўстановы. Для развіцця і станаўлення маладога чалавека гэта самае галоўнае. Хачу, каб і сын мой набыў адукацыю ў Бела-

русі. А дзе яны потым будуць працаваць — час пакажа. Пакуль што ўсіх бацькоў цікавіць якасць адукацыі. У нас у Вісагінасе таксама высокі ўзровень адукацыі, добрыя школы. Таму дзеці, якія выехалі з бацькамі ў заходнія краіны, становяцца лепшымі вучнямі ў сваіх новых класах. Там іншая сістэма навучання. Можа, яна і добрая для Захаду, але для ўнутранага развіцця чалавека сістэма ведаў, што захавалася і развіваецца ў Беларусі, нам больш карысная.

— Скажыце, калі ласка, а наколькі беларусы Вісагінаса зацікаўленыя ў наведванні Беларусі? Я маю на ўвазе турызм, бо не ва ўсіх, пэўна, ёсць сваякі на Бацькаўшчыне, або яны, прыехаўшы да сваякоў, не маюць магчымасці столькі паглядзець, колькі ў турыстычнай паездцы. Ці дапамагае культурны цэнтр "Крок" у арганізацыі экскурсійных паездак на Беларусь?

— Дапамагаем. У нашай суполкі зараз ёсць свой аўтобус на 27 месцаў, і мы возім бацькоў і іх дзяцей у Мінск, рыхтуем новыя экскурсіі для дарослых. У гэтым нам адчувальна садзейнічае наш надзейны партнёр — таварыства "Радзіма". На нашым аўтобусе ансамбль "Світанак" ужо ездзіў у Фінляндыю, Венгрыю, па ўсёй Літве з канцэртамі. А ўвогуле людзі шмат ездзяць да сваякоў на Беларусь. Праўда, з візамі праблемы ёсць, але тыя, хто бывае на Радзіме ў розных мясцінах, прывозяць шмат навін, дзеляцца ўражаннямі.

Ёсць яшчэ адна форма кантактаў з Беларуссю. Нядаўна Алег Давідзюк, кіраўнік нашай суполкі, наведаў Наваполацк па запрашэнні гарвыканкама. Сяброўскія кантакты мы заўсёды падтрымліваем, асабліва ў Віцебшчыне. Наш ансамбль "Світанак" пабываў з канцэртамі у Лынтупах Пастаўскага раёна. Штогод "Світанак" удзельнічае ў міжнародным фестывалі "Звіняць цымбалы і гармонік" у Паставах, выступае ў Пастаўскім раёне.

Восенню плануем паехаць на Дзень беларускага пісьменства ў Камянец. Так што, спадзяёмся, там сустрэнемся зноў.

Гутарыла Рэгіна ГАМЗОВІЧ.
НА ЗДЫМКУ: Ірына КУЗНЯЦОВА (першая злева) на выставе СМІ дзясяспары, якая адбылася ў Мінску ў маі бягучага года.
Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

Прызнанне

Яе маара — распісаць храм на радзіме

Французскі ордэн за ўклад у развіццё мастацтва атрымала вядомая беларуская мастачка Зоя Літвінава

У Беларусі павялічваецца колькасць уладальнікаў французскіх "Акадэмічных пальмаў" — вышэйшага французскага ордэна, які прысуджаецца за прапаганду духоўных каштоўнасцей і культуры Францыі ў іншых краінах. Ён мае тры ступені: кавалер, рыцар і камандор. Нядаўна знакам кавалера гэтага ордэна адзначана каардынатар міжнароднай праграмы "Супрацоўніцтва для рэабілітацыі" (CORE) у Беларусі Зоя Трафімчук. У ліку ўзнагароджаных і прадстаўнікі беларускіх вышэйшых навучальных устаноў — выкладчыкі французскай мовы Валянціна Бушло з Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта, Людміла Прэснава з БДУ, Таццяна Курьленкава з Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі. Акрамя гэтага, Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Францыі Стэфан Шмялеўскі на ўрачыстай цырымоніі ўручыў яшчэ чатыры ордэны — "За заслугі ў мастацтве і літаратуры". Яго кавалерамі сталі нашы суайчынніцы — вядомая мастачка Зоя Літвінава, скульптар Галіна Гаравая, мастацтвазнаўца Тамара Карандашова і Ірына Стальная. Карэспандэнт нашай газеты гутарыць з Зойяй ЛІТВІНАВАЙ.

Зоя Літвінава — імпазантная статная дама, якая сваёй знешнасцю хутчэй нагадвае галандку ці фінку. Выдатна выглядае ў сваім айце. Домам, а ён у яе дастаткова вялікі, увозуе займаецца мала. Увесь свой час праводзіць у майстэрні. Нягледзячы на еўрапейскі лоск і манеры, мае ў двары вялікі парнік, дзе вырошчвае памідоры. Плады вырастаюць агромністыя. Відавочна, недзе на генетычным узроўні (а яна выраста ў вёсцы) спрацоўвае сялянскі інстынкт, моцная прывязанасць продкаў да зямлі. Жыве папераменна то ў Мінску, то ў Аўстрыі. Цяжка, безумоўна, уявіць, кім бы стала Зоя Літвінава, калі б скончыла рачны тэхнікум у Гомелі, куды паступіла ў маладыя гады на спецыяльнасць капітана рачнога судна. Але яна яго не скончыла. Перамагло мастацтва.

— Зоя Васільеўна, у апошнія дзесяцігоддзе мінулага стагоддзя з Беларусі паехалі дзесяткі мастакоў. Некта прэжыўся ў Германіі, іншыя ў Францыі, Бельгіі, Польшчы, Злучаных Штатах Амерыкі... Вы таксама "абжылі" Еўропу, але, нягледзячы на гэта, усё ж не памяншлі месца жыхарства. Чаму?

— Цудоўна, калі ёсць магчымасць жыць там, дзе хочашца, і ехаць туды, куды пажадаеш. Незалежнасць — цудоўны стан, яна дае добры шанец раскрыць свой патэнцыял. Некаторыя з маіх калег паехалі раней, у пачатку 90-х гадоў, іншыя — нядаўна... Аселі ў розных месцах. Чым яны там займаюцца — не ведаю. Ва ўсякім выпадку, не чуваць, каб яны дасягнулі вялікага поспеху. На жывіце, пэўна, зарабляюць. Можна быць і не пэндзлем. Бо на Захадзе мастаку прабіцца і стаць вядомым зусім няпроста. Патрабуюцца доўгія гады работы, рэклама і ўдача. Што датычыцца мяне, то я не з'яўляюся прыкладам аседласці, але ў той жа час і не магу доўга знаходзіцца ўдалечыні ад сваёй зямлі. Беларусь — гэта мой крыж, яна моцна прыцягвае да сябе, калі працую нават у казачна прыгожых месцах.

— Вы такая гарачая патрыётка Беларусі?

— Мушу сказаць, дома я ўсё ж адчуваю сябе больш камфортна, зям за мяжой. Заходнія грамадства сваёй меркантыльнасцю, прагматызмам, самазадаволенасцю мяне нярэдка раздражняе. Там я магу знаходзіцца пэўны час. Папрабую — і зноў дамоў. Цяжкі шлях духоўнага пазнання, страт і знаходак пройдзены мною на радзіме. Прадз гэты складаны: незадаволенасць — крызіс — рух — абнаўленне, і гэтак бясконца...

Беларуская школа, на мой погляд, у часы, калі я вучылася, яшчэ не сфарміравалася.

— Што для вас мастацтва?

— Мастацтва для мяне — маральны ўчынак, шлях стварэння новай рэальнасці, шлях свабоды. Прафесія мастака для мяне — вышэйшае прызвание, сэнс і змест жыцця, як для святара служэнне ў храме ці для маці мацярынства. Дапамагаць чалавеку выжыць у цяжкіх абставінах, даць яму надзею, радасць — у гэтым я бачу сваю задачу мастака.

— Што вам дала праца ў замежжы?

— Перш за ўсё я адчула сябе запатрабаванай. Быць мастаком у Еўропе — гэта прэстыжна, творы мастацтва цэняцца, за іх плацяць даволі вялікія грошы. Мець у доме карціны, скульптуры — добры тон. Творчыя пошукі маіх нямецкіх альбо аўстрыйскіх калег сцягаюць у прастору так званага канцэптуальнага мастацтва. Але часта яны не тое, што карціну напісаць, але і малюнак асіліць не могуць — у іх няма акадэмічнай школы, як у нас. Да мяне звярталіся студэнты Венскай акадэміі, прасілі пазаймацца з імі. Але што датычыцца агульнага культурнага ўзроўню грамадства, то да яго нам яшчэ вельмі да-

язмам. Цэлы год займалася падрыхтоўчымі работамі, рабіла эскізы. А перад тым вывучала старажытнарускія наўгародскія фрэскі, творчасць Феофана Грэка, Рублёва. Працавала я ў тэхніцы энкаустыкі — гэта роспіс гарачым воскам з дабаўленнем пігментаў. У такой тэхніцы працавалі старыя майстры, яна даволі складаная. І цяпер у Еўропе гэта адзіны храм, распісаны энкаустыкай. Выдадзены рэпрадукцыі, паштоўкі з адлюстраваннем фрагментаў роспісу храма. Цяпер мяне просяць распісаць яшчэ адзін храм у Аўстрыі... Закажчыкі даюць мне поўную свабоду ў выбары тэм, у трактоўцы вобразаў, у пластычным рашэнні сюжэтаў. Натуральна, што мне хацелася б зрабіць нешта падобнае і дома. Гадоў сем-восем назад я прапанавала распісаць адну царкву ў Беларусі. Але святары, якія прыйшлі да мяне пазнаёміцца, казалі, што ўбачанае імі — "ад д'ябла". Гэта вельмі крыўдна. Тым больш, што я глыбока веруючы чалавек. Але мяне чамусьці адваргаюць.

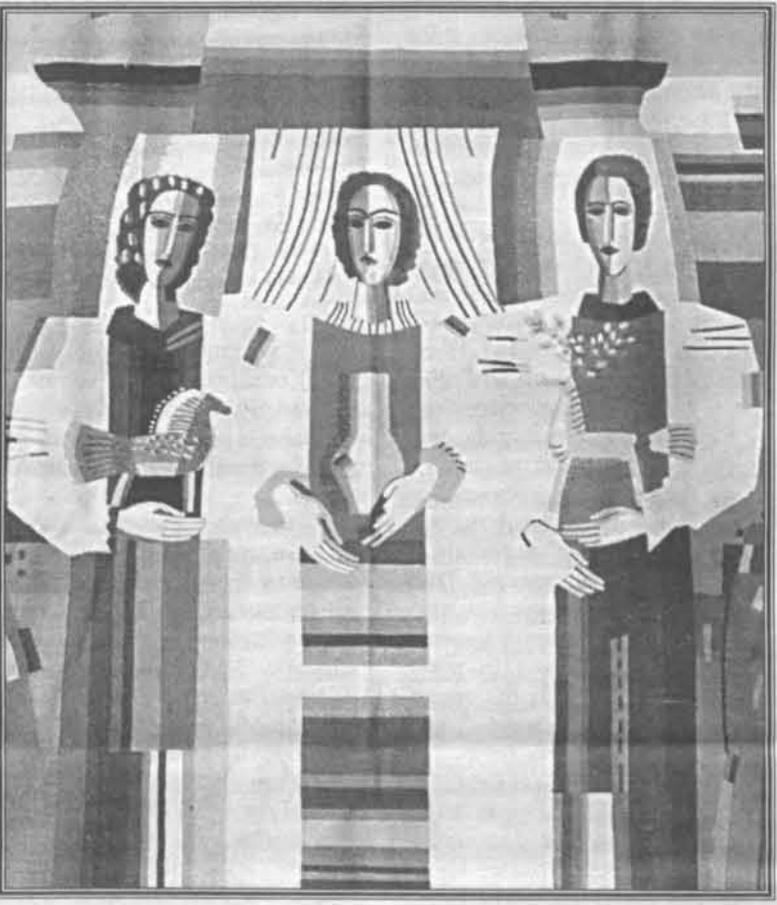
ЗАМЕСТ КАМЕНТАРЫЯ

Аляксандр МАРЦІНЕЦЦІ, аташэ па супрацоўніцтве ў галіне французскай мовы і намеснік дарадцы па культуры Пасольства Францыі ў Беларусі:

— Узнагароды, пра якія вядзецца гаворка, з'яўляюцца вельмі прэстыжнымі, і яны ўручаюцца тым, хто садзейнічае развіццю мастацтва ў Францыі і ва ўсім свеце. Ва французскай іерархіі ўзнагарод ордэн "За заслугі ў мастацтве і літаратуры" займае вельмі ганаровае месца, і стаць яго ўладальнікам няпроста. Найвышэйшая ўзнагарода — ордэн "Ганаровага легіёну". Але ён уручаецца даволі рэдка, і толькі за выбітныя заслугі. Званне кавалера ордэна мастацтва і літаратуры атрымлівалі прадстаўнікі расійскай мастацкай эліты — музыканты Мсціслаў Растрэповіч і Юрый Бешмет, кампазітар Эдысан Дзянісаў, спявачка Галіна Вішнеўская, пісьменнік Аляксандр Салжаніцын, мастацкі кіраўнік Марыінскага тэатра ў Санкт-Пецярбургу Валеры Гержіеў.

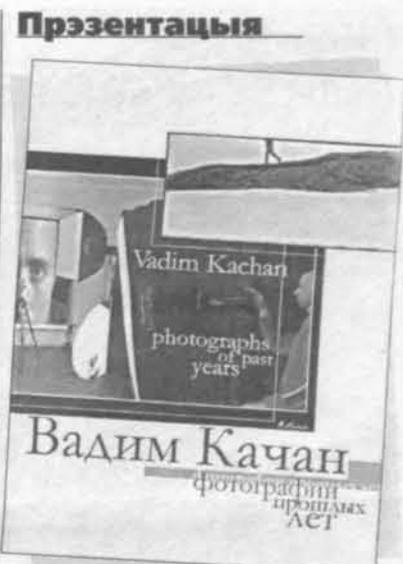
Што датычыцца Беларусі, то тут французскімі ордэнамі былі адзначаны раней тыя асобы, чья праца садзейнічала дыялогу дзвюх культур — французскай і беларускай — філосаф, доктар навук Анатоль Міхайлаў, выкладчык мінскага музычнага каледжа Уладзімір Перлін, іншыя вядомыя людзі. Кавалер ордэна "За заслугі ў мастацтве і літаратуры" гэтага года мастацтвазнаўца Т.Карандашова ўдзельнічае ў сумесным праекце, прысвечаным Марку Шагалу. У прыватнасці, у рабоце над фільмам пра славутага мастака, стужку здымае французскі кінарэжысёр. Саветнік па культуры нашага пасольства нездарма звярнула ўвагу на творчасць Зой Літвінавай і Галіны Гаравой. Яны — найбольш яркія прадстаўнікі беларускага мастацтва, чые творы нясуць у сабе ідэі сучаснага еўрапейскага мыслення, і ў той жа час — нацыянальную адметнасць.

Марыя ГЖЭШЧАК.
НА ЗДЫМКАХ: Зоя ЛІТВІНАВА; яе габелен "Беларускія матывы".
Фота Сяргея ДЗЕНІСЕНКІ.

— Ведаю, што ў Саюзе мастакоў абмяркоўвалася пытанне аб прысваенні вам звання "народнага" мастака. Як вы да гэтага ставіцеся?

— На мой погляд, я заўсёды была даволі тыповым беларускім мастаком. Але не была зручнай для савецкага мастацтва. Пазней не стала займацца так званым "этнаграфізмам" у мастацтве, які адзін час нават служыў сінонімам "беларускасці". Непрыемныя вынікі для мяне мела публічнае выказванне пра тое, што я лічу сябе мастачкай рус-

Кніга-вяртанне "Фатаграфіі мінулых гадоў"

Выдавецтва "Юніпак" (Мінск) выдала прыгожую кнігу "Фатаграфіі мінулых гадоў" Вадзіма Качана. Яму належаць цікавыя аўтарскія тэксты, якія робяць яе паўнацэнным якасным выданнем.

Вадзім Качан пасля доўгага перапынку паказаў сваю першую выставу "Асколкі" ў 2003 годзе. Работы, надрукаваныя на халсце, уразілі перш за ўсё нязвычайна вялікім фарматам. Фотамонтаж — улюбёны прыём майстра. На апошняй выставе-прэзентацыі сваёй кнігі В.Качан падкрэсліў, што з 146 фотаработ, прадстаўленых на выставе, толькі 20 зроблены з дапамогай камп'ютэра, астатнія — фотамонтаж.

Ягоньня эксперыменты з фотамонтажом робяць тое, што павінна рабіць мастацтва — выклікаюць асацыяцыі, думкі, успаміны. Свет навокал і твой уласны становіцца больш аб'ёмным.

Можна заўважыць, што аўтар умее знаходзіць цікавы настрой, стан прыроды і людзей. А можна сказаць яшчэ раз пра цуд фатаграфіі, якая так дакладна перадае тое, што было з намі. Я таксама любіла хадзіць па чыгуначных рэйках, як і дзяўчынка з яго фота "Шлях". І смяялася, мабыць, гэтак жа, як ягоныя дзеці на арэях ("Свет і цені").

Вельмі слушна сказаў пра фатаграфіі Вадзіма Качана кіраўнік тэатра беларускай драматургіі Валеры Анісенка, тым самым падкрэсліўшы, на мой погляд, што яны ёсць мастацтва: "У іх бачыш тое, што, ты здагадваўся, існуе, але не ведаў, як выказаць". Сапраўды, толькі візуальным сродкам мастацтва можна паказаць "Успышку даўно забытых успамінаў" ці "Сон дзяўчыны на прырададні вяселля". Словамі трэба доўга тлумачыць, што дзяўчына была прыгожая, яна хацела шчасця, а вакол яе быў сулярэчлівы свет. А ў ім тое, што паказвае В.Качан на іншых сваіх работах, напрыклад, "Да ўдараў лёсу трэба рыхтавацца рана", "У 21.35, калі ў мяне здарыўся інфаркт, мой свет пачаў пераварочвацца". Тэксты кнігі — успаміны, нататкі — па-свойму прывабныя. Розныя месцы, людзі. Няма фразёрства і назойлівасці. Тэксты будуць цікавыя тым, каму цікавыя людзі і свет.

Алена СПАСЮК.

Уладзімір ПРАКАПЦОЎ:

"Люблю касцюм, што выйшаў з моды..."

Кожную пятніцу ён прыходзіць у майстэрню. Замыкаецца там, а ключ выкідае за акно. Працуе да позняй ночы. Стаміўшыся, падрэзь крыху і ў пяць гадзін раніцы ізноў з пэндзлем у руках. Горад таксама працягваецца і праз адкрытую фортку кідае ў яго творчы свет спакушалыя гукі суботняга дня. Але мастак не пакідае добраахвотнага палону. Потым зноў кава, суботняя ноч, нядзельная раніца, такі ж дзень ля малберта. І толькі ўвечары прыгожая дзяўчына знаходзіць пад вокнамі ключ, адмыкае дзверы і пазбаўляе мастака шчаслівага палону. Пачынаюцца будні...

— Уладзімір Іванавіч, складаным быў шлях да пасады дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея?

— Гэта быў лёс. Я нават не марыў стаць дырэктарам музея, які з'яўляецца візіткай нашай краіны і які ўзначальваў у розныя часы М.Міхалап, А.Аладава, Ю.Карачун. Мяне два разы сюды запрашалі, нават ад міністра культуры прапанова была, але я вагаўся. Пагадзіўся толькі пасля таго, як некалькі чалавек з музея папрасілі мяне. Словам, шлях быў прасты, але прыняць рашэнне было складана. У 1998 годзе я ўзначаліў музей. Цяпер шчаслівы і аб нейкай іншай справе не мару. Большую частку жыцця праводжу ў музеі без выхадных і адпачынкаў.

— Калі б вы не трапілі ў Нацыянальны мастацкі музей, то як бы склаўся ваш лёс?

— Я працаваў у Савеце Міністраў на пасадзе намесніка начальніка ўпраўлення і курываваў сацыяльна-культурную сферу. Мог бы заставацца там і быць звычайным чыноўнікам. Але душа прасіла творчасці. На пасадзе дырэктара музея я спачатку творца, а потым чыноўнік. А Саўмін даў мне вялікі жыццёвы і творчы вопыт, сувязі. Зараз я гэта выкарыстоўваю для музея. І магу сказаць, што за сем гадоў маёй працы шмат што зроблена. А колькі яшчэ ў планах!..

— Уладзімір Іванавіч, да гэтага часу вы не адказалі журналістам на адно важнае пытанне. На імпрэзе "Ноч музеяў" глядачам была прадстаўлена карціна-містэрыя "Музейныя прывіды", дзе вы ў даспехах XVII стагоддзя размаўляеце з дзвюма жонкамі Януша Ра-

дзівіла, а над вамі — прыгожая дзяўчына-кажан, нібы балерына, захопленая сваім танцам. Вы аўтар гэтага твора?

— Так, я аўтар гэтай карціны і сумесна з калегамі аўтар сцэнарыя "Ноч музеяў". Наогул, у маёй мастацкай калекцыі прыкладна 100 карцін.

— Але ж пакуль давайце пагаворым пра "Музейныя прывіды". Як узнікла ідэя стварэння такой карціны?

— У нас даўно існуе легенда пра кажана. Кожную ноч ён за-

БЛІЦ-АПЫТАННЕ:

- Лепшы дзень на тыдні.
- Пятніца.
- Любімая пара года.
- Восень.
- Любімы колер.
- Цёмна-сіні.
- Любімая стравы і напой.
- Беларускае піва з бульбай, селядцом і цыбуляй.
- Месяца на планеце, дзе хацелі б пабыць.
- Хацеў бы прайсці шляхам Ісуса Хрыста.
- Імёны, якія падабаюцца.
- Яна, Ян, Александрыя.
- Любімае адзенне.
- Двухбортны касцюм, што выйшаў з моды.
- Любімы беларускі пісьменнік.
- Васіль Зуёнак.
- Тэатр, які наведваеце часцей.
- Рускі акадэмічны тэатр імя М.Горькага, Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Я.Купалы.
- Газета, якую чытаеце рэгулярна.
- "Культура".

лятае ў музей і пераўтвараецца ў прыгожую дзяўчыну. Яна з'яўляецца ахоўніцай музейных скарбаў.

Я сустракаюся з прыгажуняй часта, а вось глядачам дзяўчына-кажан можа з'явіцца апоўначы толькі адзін раз у тры гады. У "Ноч музеяў" было яе першае з'яўленне на публіцы. Яшчэ адзін элемент карціны — сумесны партрэт жонак Януша Радзівіла — Катарыны і Марыны. У гэтым ёсць містыка, бо адна жонка (на час стварэння карціны) была памерлай, а другая жывой. Але ж мастацтва можа ўваскрашаць, пераносіць у розныя часы. Так на карціне з'явіўся разам з імі і я. Прэзентацыя "Музейных прывідаў" была самая кароткая ў свеце — 13 хвілін, і не ўсе прысутныя паспелі на яе паглядзець, многім не хапіла месца, бо людзей у "Ноч музеяў" было вельмі шмат. Мы не разлічвалі на такую колькасць. Наступным разам недапрацоўкі паспрабуем ліквідаваць.

— Вы чалавек, які больш любіць авангарднае ці традыцыйнае ў мастацтве?

— Бліжэй душа ў мяне ляжыць усё ж да класічнага, акадэмічнага мастацтва, паколькі я ўзначальваю акадэмічны музей. У нас ёсць музей сучаснага мастацтва, і я лічу, што ніколі не трэба перабягаць дарогу. У кожнага свае задачы і абавязкі. Нацыянальны мастацкі музей мае унікальную калекцыю старажытнабеларускага, рускага мастацтва, мастацтва Усходу. Наша палітыка ў плане выставачнай дзейнасці мае тры напрамкі: паказ фондавых калекцый, паказ калекцый з іншых музеяў (напрыклад, Траццякоўскай галерэі), выставы вядомых мастакоў Беларусі з нагоды іх юбілею. Але разам з тым мы не адмаўляемся ад, так бы мовіць, праектаў "лёгкага жанру", якія маюць адценне авангарда. Мы праводзілі напярэдадні Каляд "Зімовыя гульні". Я і вядомая актрыса Зоя Белахвосцік у строях са спектакля "Чорная панна Нясвіжа" вялі гэтую мастацкую імпрэзу, на якой прысутнічалі многія дзеячы культуры Беларусі. Імпрэза, дарэчы, мела вялікі рэзананс. У нас былі і будуць яшчэ падобныя праекты. Але ж асноўны напрамак дзейнасці — гэта паказ фондавых калекцый і выставы іншых музеяў класічнага напрамку. І тут трэба мець свае дакладна вызначаныя арыенціры. Калі хістацца туды-сюды, то нічога добрага не атрымаецца.

— Бачна, што поле дзейнасці ў музея шырокае: ад імпрэз "лёгкага жанру" да сур'ёзных выстаў, экс-

пэртыз, даследаванняў. Вядома, што і сяброў у вас шмат з цікавымі праектамі. Чым арыгінальным здзівіце ў бліжэйшы час?

— І сапраўды, Нацыянальны мастацкі музей вядзе актыўнае жыццё. Мы з'яўляемся навукова-метадычным цэнтрам рэспублікі і ў плане навукова-даследчай працы, і ў плане экспертызы. Мы супрацоўнічаем не толькі з іншымі музеямі,

ДАВЕДКА
Уладзімір ПРАКАПЦОЎ нарадзіўся ў 1953 годзе ў вёсцы Жгунская Буда Добрушскага раёна Гомельскай вобласці. У 1975 годзе скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, у 1982-ім — аспірантуру. Працаваў у Нацыянальнай акадэміі навук, ЦК ЛКСМ Беларусі, Савеце Міністраў. З 1998 года дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. Кандыдат мастацтвазнаўства, сябар Беларускага саюза мастакоў, Беларускага саюза літаратурна-мастацкіх крытыкаў. Жывапісны творы аўтара захоўваюцца ў музеях рэспублікі, Мастацкім фондзе Беларускага саюза мастакоў, Саюза мастакоў КНР, прыватных калекцыях.

але і з Міністэрствам унутраных спраў, Беларускім Экзархатам. У спісе сяброў вось ужо чатыры гады Гомельскі краязнаўчы музей, супрацоўнічаем таксама з Полацкім музеём.

У нас ёсць і філіялы. Напрыклад, замкавы комплекс "Мір", які ўнесены ў Спіс сусветнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Плённа супрацоўнічаем з Траццякоўскай галерэяй, Эрмітажам. Сябруем з музеямі Польшчы, Літвы, Латвіі, Украіны. Мы прымаем у сябе выставы з гэтых краін, і самі выстаўляемся там. Часта бывае экспазіцый. Думаю, глядачам было цікава з 1 ліпеня наведваць выставу адной карціны Валянціна Волкава "Мінск. 3 ліпеня 1944 года". Гэтая карціна амаль 40 гадоў захоўвалася ў нашых сховішчах, і некалькі пакаленняў яе не бачылі. 14 ліпеня адкрылася выстава графікі народнага мастака Беларусі Арлена Кашкурэвіча. Бліжэй да Каляд рэалізуем сумесны з універсітэтам імя М.Танка праект "Дзеці гуляюць у лялькі". Вялікую ўвагу мы надаём і нашым навуковым выданням. Нядаўна выйшаў першы том кнігі "Нацыянальны мастацкі музей", зараз рыхтуем другі. Напярэдадні восені зноў звярнуліся да "лёгкага жанру" і правялі адну цікавую

акцыю. Мы выкарыстоўваем розныя формы супрацоўніцтва, задалі сабе высокую планку, і наша задача — толькі падмацаць яе...

— Прабачце, Уладзімір Іванавіч, вы толькі што узгадалі пра цікавую жніўняскую акцыю, што вы маеце на ўвазе?

— 14 жніўня быў мядовы Спас. Мы правялі выставу адной карціны, прысвечаную гэтай падзеі. Разам са старшынёй клуба пчаляроў "Беларуская пчала" Уладзімірам Камянковым распрацавалі цікавы сцэнарый "мядовай імпрэзы". Вы спытаеце: а пры чым тут музей? Так, пчалярства да музея на першы погляд адносін не мае, але ж праз гэтае мерапрыемства можна паказаць гісторыю Беларусі, нашыя традыцыі, карані. Для сучасных мастакоў і скульптараў гэтая імпрэза — стымул праявіць сябе ў нейкім новым жанры.

— Такія мерапрыемствы, відаць, і наведвальнікаў прыцягваюць?

— У нас колькасць наведвальнікаў з кожным годам узрастае. Нагадаю, што падчас выставы Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі ў музей наведаліся больш як 120 тысяч чалавек. Прыемна, што да нас шмат моладзі прыходзіць. У мяне імкнёмся рабіць адпаведныя выставы. Мы распрацавалі новы ўваходны білет, на якім змяшчаецца ўся рэклама музея.

— Пытанне-сітуацыя. Здарылася так, што вы трапілі ў мінулае, і ў вас ёсць магчымасць ўзяць адно-небудзь адну рэч. Вашы дзеянні?

— О! Шмат што ўзяў бы. У нас згублена многа цудоўных твораў мастацтва. Адным і не абмяжуюся. Узяў бы слухавыя паясы, партрэты Радзівілаў... Цяжка сабе ўявіць, якія мы багатыя і які таленавіты наш беларускі народ, якая ў нас цудоўная і багатая на мастацкія творы гісторыя. Той жа крыж Ефрасіні Полацкай я хацеў бы бачыць у нашым музеі, тая ж бібліятэка Храптовічаў. Я б усё забраў з той эпохі. А яшчэ б прайшоўся па Нясвіжы. Было б цікава пагутарыць з Радзівіламі, з мастакамі Н.Ордай, Бяльніцкім-Бірулям, пабачыць сумесна з імі на пленэрах. А што б я з сённяшняга часу перадаў ім?.. Новыя тэхналогіі... Але ж не. У той час людзі мелі толькі аловак і паперу, але рабілі вельмі.

Зміцер АРЦЮХ.
НА ЗДЫМКАХ: мядовы спас у цэнтры Мінска; Уладзімір ПРАКАПЦОЎ.
Фота Сяргея ДЗЕНІСЕНКІ.

Кума і "індзейцы"

У нованароджанай ламы з Мінскага заапарка цяпер ёсць не толькі імя, але і шмат сяброў

Падчас святкавання дня нараджэння Мінскага заапарка маленькая лама пасля працяглых дыскусій ды праведзеных конкурсаў атрымала мянушку Кума. А маляўнічае шоу "амерыканскіх індзейцаў", песні пра заапарк, лацінаамерыканскія танцы і экскурсіўная праграма верхавой язды былі самымі запамінальнымі святочнымі падарункамі наведвальнікам заапарка. Тут жа разгарнуў сваю працу "Горад майстроў". Вырабы з саломкі, кераміку і мяккія цацкі прадставіў Цэнтр пазашкольнай работы Завадскога раёна сталіцы. Як і меркавала дырэктар заапарка, большасць маленькіх наведвальнікаў былі захоплены "кантактнай пляцоўкай", дзе яны змаглі паглядзець труса, пачаставаць травой дзіцяціна насухі.

Як распавёў дырэктар заапарка Юрый Рабаў, тут зараз утрымліваецца больш за 160 відаў жывёл, у тым ліку рэдкіх і экзатычных. Пры гэтым колькасць гадаванцаў з кожным годам павялічваецца. У апошні час за кошт абмену з іншымі заапаркамі тут

з'явіліся леапард і тыгрыца, нільскія крыланы, каралеўскія змеі і афрыканскія львіцы.

Пачалося ўсё 21 год таму, расказаў Юрый Рабаў, калі рабочыя аўтазавода далі прытулак буслу з падбітым крылом. Потым у створаны ім жывы куток жыхары раёна пачалі прыносіць іншых жывёл.

Дарэчы, у хуткім часе Мінскі заапарк стане дзяржаўнай установай культуры. У Мінгарвыканкаме ўжо падпісаны адпаведныя дакументы. Заснавальнікам арганізацыі стане адміністрацыя Завадскога раёна сталіцы.

Па словах Юрыя Рабава, да 2010 года плануецца ўвесці ў эксплуатацыю другую частку культурна-асветніцкага прадпрыемства "Мінскі заапарк". Тут з'явіцца дадатковыя валяры, павялічыцца колькасць відаў жывёл. Плошча гадавальніка са 150 квадратных метраў узрасце да 800. Новым праектам прадугледжана таксама будаўніцтва экзатарыума пад купалам са штучнымі вадаспадамі. Яго будуць насяляць паўднёваамерыканскія малпы, рэптыліі, экзатычныя млекакормячыя — какабары, тапіры, насухі, а таксама вялікія прэснаводныя чарапахі.

Юльяна СІНКЕВІЧ.
НА ЗДЫМКАХ: маляўнічае шоу "амерыканскіх індзейцаў"; дзіцячая "кантактная пляцоўка"; дырэктар заапарка Юрый РАБАЎ і маленькая насуха; лама Кума. Фота аўтара.

Конкурс

Птушка года — барадатая кугакаўка

Нацыянальная кампанія "Барадатая кугакаўка — птушка 2005 года" ініцыявана грамадскай арганізацыяй "Ахова птушак Беларусі". У рамках гэтай акцыі праводзіць шэраг мастацкіх конкурсаў, удзел у якіх могуць узяць усе людзі, якія неаб'явава ставяцца да будучыні прыроды Беларусі.

Нацыянальная кампанія "Птушка года" праходзіць ужо ў пяты раз. Яе мэта — павышэнне экалагічнай свядомасці насельніцтва Беларусі. Традыцыйна падтрымку гэтай кампаніі забяспечваюць міністэрствы адукацыі, сувязі, прыроды, РА "Белпошта". У мінулым годзе птушкай года была гарадская ластаўка, сёлета — адна з самых загадкавых і прыгожых соваў Беларусі — барадатая кугакаўка. Па апошніх дадзеных, на тэрыторыі нашай краіны засталася не больш за 50-100 пар узгаданых птушак. Гэты від занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі.

У межах кампаніі з мэтай вывучэння стану папуляцыі барадатай кугакаўкі напачатку вясны беларускім арнітолагам удалося знайсці ўжо сем гнёздаў гэтай птушкі.

Адной з самых істотных праблем для выжывання барадатай кугакаўкі ў Беларусі з'яўляецца браканьерства. Часцяком гэтых даверлівых птушак, якія ў негняздовы перыяд падпускаюць чалавека на вельмі блізка адлегласць, знішчаюць дзеля таго, каб зрабіць з іх чучалы.

Штогод у межах кампаніі "Птушка года" праходзяць мастацкія конкурсы. Але ж сёлета ад правядзення конкурсу фатаграфіі арганізатары вырашылі адмовіцца. Сфатаграфаваная барадатую кугакаўку ў натуральных умовах даволі складана, тым больш што гэтая птушка здольная напасці нават на мядзведзя, які выпадкова падышоў да яе гнязда з птушанятамі.

Прыняць удзел у конкурсе казкі пра барадатую кугакаўку могуць па-

чынаючыя і ўжо вопытныя пісьменнікі любога ўзросту. У казцы трэба раскрыць адну з наступных тэм:

— чаму барадатая кугакаўка для гнездвання выкарыстоўвае пабудовы іншых драпежнікаў?

— чаму барадатая кугакаўка палюе ўдзень?

— чаму нельга забіваць птушак і рабіць з іх чучалы?

Акрамя прапанаваных варыянтаў можна пісаць казкі і на іншыя тэмы, выкарыстоўваючы біялагічныя асаблівасці барадатай кугакаўкі: канцэнтрычныя кольцы на тваравым дыску, маленькія ярка-жоўтыя вочы. Таксама да ўдзелу ў конкурсе дапускаюцца казкі пра іншых соваў, іх звычкі і асаблівасці. Казка можа быць напісана на беларускай, рускай ці англійскай мовах. Дасылаць працы лепш у надрукаваным ці электронным выглядзе. У выпадку падачы рукапісных тэкстаў почырк павінен быць акуратным і разборлівым. Праходзіць конкурс будзе да 15 кастрычніка 2005 года.

Усім, хто захоча прыняць удзел у гэтым конкурсе, трэба памятаць, што на работах трэба абавязкова пазначыць поўнае імя аўтара, дакладны ўзрост, адрас і тэлефон. Калі аўтар з'яўляецца сябрам якога-небудзь мастацкага гуртка, то трэба напісаць яго назву, адрас, тэлефон, а таксама імя і прозвішча кіраўніка гуртка.

Усе работы трэба дасылаць на адрас грамадскай арганізацыі "Ахова птушак Беларусі": г. Мінск, а/с 306. Адрас для электронных паведамленняў: apb@tut.by <<mailto:apb@tut.by>>

Аляксей МІНЧОНАК.

Сітуацыя

"Ратаванне"

для чатырохлапых

Заўважыўшы нека на вуліцы сабаку з параненай нагой, Тамара Віктараўна проста не змагла прайсці міма, але што рабіць не ведала і нават адчайлася: вылечыць яго на вуліцы немагчыма, а забраць дадому не дазвалялі абставіны. Ад добрых людзей яна даведалася пра існаванне грамадскай арганізацыі аховы жывёл "Ратаванне", куды і вырашыла звярнуцца.

Гэту гісторыю я пачуў ад самой Тамары Віктараўны, калі наведваўся ў першы і, на жаль, пакуль што адзіны ў Беларусі прытулак для бяздомных жывёл.

А пачыналася ўсё, як расказвае Людміла Атрашкевіч, адна з заснавальніц арганізацыі, з бязмежнай любові да жывёл і са спачування да бяздомных сабак і кошаў. Аднойчы яна цвёрда вырашыла, што жывёламі, якія, па волі лёсу ці албайных гаспадароў, апынуліся на вуліцы, трэба нешта рабіць.

Праз аб'явы ў газетах, дзякуючы знаёмым, цаною неверагодных намаганняў, яна знайшла аднадумцаў, якіх з кожным годам становілася ўсё больш. Восем так, 10 гадоў таму, узнікла ГААЖ "Ратаванне", у якой на сённяшні дзень зарэгістравана каля 300 чле-

наў, не лічачы спачуваючых. Дарэчы, самаму маладому члену арганізацыі 12 гадоў, а старэйшаму — 81.

Старшыня арганізацыі расказвае, што спачатку прыходзілася вельмі цяжка, не заўсёды адразу атрымлівалася знайсці новых гаспадароў для жывёл. Таму сапраўдным падарункам было будаўніцтва пункта прыёму і часовага ўтрымання жывёл на вуліцы Гурскага, 42, які пачаў дзейнічаць з лютага 2004 года. Жывёлы ўтрымліваюцца ў ім на працягу не менш пяці дзён пасля адлову, і кожная з іх атрымала бяспечны шанец знайсці гаспадара. Дзякуючы гэтаму, за апошнія паўгода было выратавана 50 жывёл. Зразумела, тут не абшлось без дапамогі ГААЖ "Ратаванне", якой у сакавіку мінулага года ў гэтым жа будынку кіраўніцтва пункта прыёму і часовага ўтрымання выдзеліла два невялікія пакойчыкі.

Людзі, што дапамагаюць ГААЖ "Ратаванне", часам аддаючы апошняе, робяць жывёце безабаронных істот лепшым, а значыць імкнуча зрабіць гэты свет хача б крышачку дабрэйшым.

Андрэй ЛІТВІН.

Рыбы нашых вадаёмаў

Сярэбраны карась

Сярэбраны карась — гэта досыць шырока распаўсюджаная рыба нашых вадаёмаў, галоўнай асаблівасцю якой з'яўляецца крайняя непатрабавальнасць да ўмоў і асяроддзя пражывання. Карасі свабодна жывуць і размнажаюцца ў бруднай балоцістай вадзе, у стаячых кар'ерах, сажалках, вадаёмах накіпалт старыц і заліваў рэк, дзе ніякая іншая рыба жыць не можа. У перыяд моцных замаразкаў карасі, якія зімуюць у лёд, а вясной пасля адтайвання тут жа імгненна ажываюць і вядуць актыўны вобраз жыцця. Прычым такая дзіўная ледзяная працедура ніяк не адбіваецца на іх далейшай жыццяздольнасці.

Сярэбраны карась завезены да нас з басейна ракі Амур і першапачаткова пачаў культывіравацца ў раёне Нарачанскага рыбгаса, але паступова атрымаў такое шырокае распаўсюджанне, што зрабіўся ў Беларусі яшчэ больш звычайнай рыбай, чым яго сабрат — наш карэнны залаты або звычайны карась.

Такое хуткае пашырэнне сярэбраны карась забяспечвае за кошт своеасаблівасці ікры. Яна мае высокую клейкасць, знаходзіцца на ўсіх узроўнях вады, пераважаючы ў верхнім, таму лёгка замацоўваецца на апарэні водных птушак і разносіцца на вельмі значныя адлегласці. А трапіўшы ў новыя ўмовы, дзе раней карася не

Малюнак Вячаслава ІГНАЦЕНКА.

было, і, практычна не маючы там канкурэнтаў з прычыны сваёй непатрабавальнасці, праз пяць-шэсць год размнажаецца так, што пры назіранні за вадаёмамі раніцай уся водная гладзь літаральна плёскаецца сярэбрам.

Знешне сярэбраны карась — гэта шырокая кароткая рыбіна, моцна сплюснутая з бакоў. Вышыня цела па вертыкалі мала розніцца ад яго даўжыні, нязначна ўступаючы па гэтым паказчыку толькі карасю залатому.

Харчуюцца сярэбраны карась самай, што ні на ёсць, другаснай ежай, з'яўляючыся пераважна фітафагам (гэта значыць падае корм расліннага паходжання). Карась напалавіну зарываецца ў цягучы глей на дне вадаёмаў і пастаянна корпаецца там, выбіра-

ючы з яго донную расліннасць і з задавальненнем паядае гніючыя кавалкі розных траў. Есць ён таксама і некаторы жывёльны корм, асабліва чарвякоў і розных водных насякомых.

Часам у гарачы поўдзень, а таксама ў раннія гадзіны пасля цёплай начы і ў час заходу сонца карасі падымюцца з dna вадаёмаў і выплываюць жываць на паверхню вады каля бераговых зароснікаў. Тут яны абсмоктваюць малаліты сцябіліны воднай расліннасці, адлаючы асаблівую перавагу найбольш салодкім карэнчыкам і сцябілінам чароту. Гэта смактанне суправаджаецца характэрным чвяканнем, і ў балоцістых месцах з мноствам малых вадаёмчыкаў у гадзіны парнага надвячорку яно інтэнсіўна нясецца з усіх бакоў.

Сярэбраны карась добра ловіцца рознымі рыбалоўнымі прыладамі. Але большай часткай для гэтага выкарыстоўваюцца звычайныя пашлаўковыя нуды. У якасці насадкі бяруць хлеб, вараны гарох, чарвяка, матыля, апарышы і самую розную жывёнасць. Нават дзеці с поспехам "тузаюць" карасёў у невялікіх вадаёмчыках. Мяса карася вельмі смачнае, з характэрным салодкім прысмакам, хача і кашчэстае, мае высокую харчовую каштоўнасць з-за вялікай колькасці вельмі неабходных арганізму чалавека рыбных бялкоў.

Вячаслаў СТОМА, іхтыёлаг.

Анонс

"Сябры" ў карагодзе зорак

Памятны знак знакамітым беларускім "Сябрам" з'явіцца на "Плошчы зорак" у Маскве.

Юбілейны вечар ансамбля "Сябры" пройдзе 22 снежня 2005 года ў Дзяржаўнай цэнтральнай канцэртнай зале "Расія".

Гэта будзе чацвёртая па ліку цырымонія на знакамітай плошчы, якая адбудзецца ў гонар беларускіх майстроў эстрады. Да гэтага тут былі закладзены зоркі Ігара Лучанка, Уладзіміра Мулявіна, Міхаіла Фінберга.

Урачыстая цырымонія закладання зоркі ансамбля "Сябры" стане, па сутнасці, фінальным акордам усяго гастрольнага тура, які правёў калектыў па гарадах Расіі з нагоды свайго 30-годдзя.

Ці патрэбны парасон ад зарападу?

Жнівень — сезон зорных ліўняў. Да ста метэораў у гадзіну ў маленькім акенцы начнога неба! Кожны год з канца ліпеня і да дваццятых чысел жніўня жыхары Паўночнага паўшар'я (беларусы — у іх спісе) могуць назіраць адну і тую ж астранамічную з'яву — патак метэораў Персеіды. Адкуль ды навошта яны прыляцелі да нас? Вучоныя кажуць, што з самых ускраін Сонечнай сістэмы, дзе дасюль у касмічным холадзе і цішыні жывуць мільёны і мільёны камет. Яны круцяцца па сваіх гіганцкіх арбітах, але рана ці позна набліжаюцца да Сонца і гінуць...

— Многія звыкла звязваюць візіты камет з катаклізмамі і надзвычайнымі становішчамі на Зямлі. Што ж, усё гэта мае права існаваць як версія або здагадка, аднак, навукова здабытыя паралелі пакуль што не пацверджаны, — кажа Лаліта Думачова, намеснік дырэктара Мінскага планетарыя. — Больш за тое, ні ў хвасце, ні ў галаве камет вучоныя свету не знайшлі хваробатворных вірусаў або мікрабаў — значыць "парасон" ад дзіўнай касмічнай непагоды беларусам наўрад ці спатрэбіцца.

Падрыхтавала Яна ГОМАН.

Рэха публікацый

Паважаная рэдакцыя!

Днямі мне пазваніў з Беластока Міхась Хмялеўскі і прасіў перадаць вам вялікую ўдзячнасць за публікацыю ў "Голасе Радзімы" матэрыяла да яго юбілею. Дзякаваў, што падтрымалі яго як беларуса і дзеяча БГКТ, што ўдзялілі яму месца не менш, чым пазту-сябруку Віктару Шведу...

З найлепшымі пажаданнямі, Алясь ЖАЛКОЎСкі (Гродна).

Пасляслоўе

Беларусь, фестываль, Венесуэла!..

У цэнтры "Еўропа" ў горадзе Каракас (Венесуэла) на XVI Міжнародным фестывалі моладзі і студэнтаў адбылася прэм'ера песні "Беларусь, фестываль, Венесуэла" ў выкананні беларускіх эстрадных спевакоў Паліны Смалавай і Дзмітрыя Качароўскага на рускай і англійскай мовах. Прэм'ера мела вялікі поспех сярод моладзі, што сабралася з розных краін свету. Песня стала своеасаблівай музычнай візітоўкай беларускай дэлегацыі на фестывалі. Гэтая песня была напісана спецыяльна

для беларускай дэлегацыі кампазітарам Уладзімірам Курловічам на словы Міхаіла Галдзьянкова. Песня "Беларусь, фестываль, Венесуэла" выконвалася на Дні Беларусі 12 жніўня і на закрыцці XVI Міжнароднага фестывалю моладзі і студэнтаў у Венесуэле.

НА ЗДЫМКАХ: беларусы ў цэнтры ўвайшлі ў Венесуэлу падпяваюць беларускім спевакам Паліне СМОЛАВАЙ і Дзмітрыю КАЧАРОЎСКАМУ

Стыль

Крэатыўныя цырульнікі

У Мінску прайшоў восьмы чэмпіят Рэспублікі Беларусь па цырульняму мастацтву пад назвай "Стыль і прыгажосць". Удзел у ім прымала каля 200 креатыўных цырульнікаў з усёй краіны, пераможцы і прызёры рэгіянальных міжнародных конкурсаў. Па яго выніках была сфарміравана зборная каманда Беларусі, у якую ўвайшло амаль 60 чалавек. лепшыя з іх, якія вызначыліся на працягу года на шматлікіх конкурсах, прадставяць нашу краіну на чэмпіянаце свету ў 2006 годзе ў Маскве.

Шанс на перамогу ў беларусаў ёсць. Нашы майстры ўваходзяць у дзесятку самых творчых цырульнікаў свету. У 2000 годзе беларусы сталі абсалютнымі чэмпіёнамі сярод прадстаўнікоў краін Усходняй Еўропы. Апошнія некалькі гадоў цырульнікі Беларусі стабільна ўваходзяць у пяцёрку лепшых сярод заходнеўрапейскіх краін.

Чэмпіят праводзіўся па чатырох відах конкурсных спаборніцтваў: тэхнічнай і моднай катэгорыях, дэкаратыўнай касметыцы, манікюры. Таксама прайшлі конкурс па бодзі-арту, дэманстрацыя вясельных прычосак, модных стрыжак і стрыжак салоннага тыпу, работ на доўгіх валасях.

Канкурсанты праўлялі сябе не толькі як цырульнікі, але і як мадэльеры, стылісты і рэжысёры. У праграму чэмпіянату ўвайшлі яскравыя шоу-паказы і фэрычныя дэфіле, майстар-класы спецыялістаў цырульняга мастацтва ад Wella, "Парфюм стандарт", MATRIX. З мэтай распаўсюджвання і ўкаранення ў цырульняе мастацтва новых тэхналогій і стварэння спрыяльных умоў для развіцця творчасці і креатыўнага мыслення прайшла спецы-

ялізаваная выстава парфюмерна-касметычных сродкаў, цырульняга абсталявання і аксесуараў сусветна вядомых кампаній Wella, Londa, Schwarzkopf і іншых.

Галоўнае, што было дасягнута на чэмпіянаце, — выяўлены новыя творцы, вызначаны перспектывы развіцця цырульняга паслуг для найбольш поўнага задавальнення патрэб сучаснага чалавека, стварэння яго штодзённага вобраза.

НА ЗДЫМКАХ: у час правядзення выставы InterStyle-2004 у Мінску; работы беларускага стыліста Сяргея ШАЎЦОВА.

Кацярына НЕМАГАЙ.

Стыхія

Ураган

Пачатак на 1-й стар.

Важна, што падчас урагану былі спынены работы, якія вядуцца на шыні, на адкрытай мясцовасці і гэтым далей. Тым не менш страты ад стыхійнага бедства склалі больш як 14 мільярд рублёў. Кіраўніком дзяржаўнай нарады па пытанні наступстваў урагану. Пазней Аляксандр Лукашэнка накіраваўся ў раёны, якія асабліва пацярпелі ад шквалістага ветру і дажджу. Ліквідацыя ж наступстваў пачалася яшчэ тады, калі ўраган бушаваў.

Міністэрства па надзвычайных сітуацыях працавала зладжана і апертыўна, як і іншыя службы. Для барацьбы са стыхіяй былі прыцягнуты 4 000 адзінак тэхнікі і больш 30 000 чалавек. Праз некалькі дзён сталі вядомыя, што Беларусь справілася з бядою ў рэкордна кароткі тэрмін. Яшчэ жніўня ва ўсіх 6 024 населеных пунктах, аб'яччаных у выніку урагану адноўлена энергазабеспячэнне. Запланаваны ремонт дахаў у жылых і вытворчых памяшканнях. Убраныя дзесяткі тысяч паваленых дрэў у парках і дварах гарадоў. Толькі ў сталіцы парадна наводзіла 600 брыгад.

Цяпер дайшла чарга да ачысткі і завалаў лясоў. Галоўнае ж — стыхія не змагла нанесці сур'ёзны ўрон урадкам збожжавых. Цяпер надвор'е спрыяе жніўню ўборцы, і страты, спадзяюцца вясцоўцы, павінны быць невялікія. Тым не менш урад абячае падтрымку асабліва пацярпелым гаспадаркам. "Дзяржаўная дапамога будзе аказана істотная", — заявіў прэм'ер-міністр Беларусі Сяргей Сідорскі.

Алена СПАСКУ
Фота Яўгена КАЗЮ

"Голас Радзімы"
Галоўны рэдактар
Наталля САЛУК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь;
Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом «Радзіма».

Наш адрас: 220005, Рэспубліка Беларусь, Мінск, пр. Незалежнасці, 44.
Тэлефоны (+375 - 17) 288 - 11 - 97 (бухгалтэрыя), 288-12-80, 284-76-56, 288-17-82 (тэл./факс).
Галоўны рэдактар: 8029 - 6 - 88 - 17 - 82.

ЧЫТАЙЦЕ "Голас Радзімы"
ў ІНТЭРНЕЦЕ:
http://www.belarus21.by

Рэгістрацыйнае пасведчэнне №81. Падпісны Індэкс у Беларусі 63854.
Аб'ём 4 друк. аркушы. Тыраж 2010 экз. Заказ 755. Падпісана да друку
23.08.2005 г. у 12.00.
Газета набрана і зьявілася на рэдакцыйным настольна-выдавецкім
комплексе. Знакам R пазначаны рэкламныя матэрыялы.
Адрукавана ААТ "Чырвоная зорка" (220073, г. Мінск, 1-шы Загародны
завулак, 3).
Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
"Голасу Радзімы", могуць не супадаць.
© "Голас Радзімы", 2005.